

EMMANUEL ROBLÈS

ÖZGÜRLÜĞÜN BEDELİ

(Montserrat)

Oyun, 3 perde

Çeviren : KAYA ÖZTAŞ

Emmanuel Roblès, 4 Mayıs 1914'te Cezayir'in Oran kentinde doğdu. İlk kitabını Paris'e yerleşmeden önce hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Alger'de yayınladı. Daha sonra Paris'e yerleşen yazar bir çok roman ve oyunlar yazdı.

«**Kentin Yüceleri**» adlı romanıyla **Femina** ödünü alırken aynı roman «**şafak**» adıyla filme aktarılıyordu.

Yazarın yapıtları arasında «**Ozgürlüğün Bedeli**»nin özel bir yeri vardır. Bu oyun hemen hemen tüm dillere çevrilmiş ve dünyanın dörtbir bucağında sahnelenmiştir.

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Bu oyunun konusunu, Romalılara, II. Philippe İspanyasına, İşgal Fransasına vb. de uyguluyabildim. Bu yönden, zaten, uzun zaman bocaladım da. Konusu için Güney Amerika'nın bağımsızlığını seçtimse, bunun nedeni, aynı zamanda genç Latin Cumhuriyetleri tarihi üzerine yaptığım incelemelerin beni o havaya sürüklemesidir.

Bununla birlikte, asıl konunun çevrelediği olayların, tarihsel gerçeğe tam uygun düştüğü sanılmamalıdır. Ben, tarihsel gerçeğe tam bağlı kalmaktan çok, konuyu evrensel kılmaya daha bir özen gösterdim.

Ama gene de tarihsel gerçeğe uygun olan şeyler vardır kuşkusuz : İspanyol baskısının vahşeti. Ör-

neğin, gerçek Moralès'in, tutsakların ellerini ayaklarını dört ata bağlatıp parça parça ettirmekten hoşlandığını, Antonanzas'ın gebe kadınların karınlarını deşmekten ve eşine dostuna sandıklar dolusu kesik el göndermekten çok zevk aldığını, gerçek Zuazola'nın düşmanlarının gözlerini neşterle oyma oyunlarını oynamaya bayıldığını ve papaz Euseibo de Coronil'in yedi yaşından büyük her Venezüella'lının öldürülmesinin sevaplarından söz ettiğini sayabiliriz.

Bolivar tarihçisi M. Michel Vaucaire şöyle yazar : «Mesleği cellatlık olanlar yetmiyordu. O kadar canavarlık yapıyordu ki, Monteverde'in yakın çevresi bile bundan öğreniyordu. Ama ne yapılsındı, başkaldırıları cezalandırılıyor ve başkaldıran bir halkın gözünü yıldırımak gerekiyordu»

Bu cinayetler, bu kıyımlar yalnız Bolivar dönemine özgü değildir. Dünyanın dört bir bucağında, çağlardır, aynı acı çığlık çığlığa bağirtmiştir insanları. Spartaküs'le elbirlik olanların sonuncuları çarmlıklarda can çekiyor, kara çağın engizisyon mahkemelerinin işkence sehpalarında, ya da modern işkence odalarında insanlar işkenceler altında can veriyorlar...

Benim, tarihten salt bir dekor, salt bir renk, salt bir yazma nedeni aldığım apaçık değil mi?

Emmanuel Roblès

ÖZGÜRLÜĞÜN BEDELİ ÜZERİNE

Georges - Albert ASTRE

Büyük eserlerin özelliği, giriştikleri o uzun diyalogla, ortaya çıkışlarından sonra, çağlar ve arkadan gelen kuşaklarla birlikte yaşamaya başlamalarıdır. Tarihimizin üzerine saçtıkları ışıkla ölçülür gerçek güç. Birden kuşkularımızın, öğrendiğimiz tüm onursuzlukların, bizi ayakta tutan umutların taa can evinde görürüz o büyük eserleri.

Emmanuel Roblès'in «ÖZGÜRLÜĞÜN BEDELİ» adlı eseri de işte böyle kavrar bizi. Oyun, gün ışığına çıkışta, daha ilk görüşte birçoklarını sarmış ve dikkate değer görülmüştü. Birçok belli nedenlerden ötürü de bugün tiyatro sanatımızın temel eserlerinden biridir.

Genç İspanyol subayı Montserrat'ın, 1812 yılında öldürülmesini, Venezüella'da altı tutsağın sı-

rayla kurşuna dizilişini ve daha sonra da, ihtilalcilerin önderi olan Simon Bolivar'ın kaçışını anlatan olaylar dizisinin derinlerinde, o korkunç basitliklerini koruyan, ortaya konulması her zamankinden daha çok önem taşıyan ve canavarcasına insanî olan birkaç temel sorunu nasıl olur da keşfedemez insan?

I

«Ekselansları, der Montserrat, ihanet ettiğim için beni kurşuna dizdirecek. Kral'a bağlı kalmaları için baskı yaptığımız, ezdiğimiz insanların davalarından yana olduğum için. Hain olarak ölmeyi kabul ediyorum. Bu yanda bir hainim. Evet, itiraf ediyorum. Çünkü bir insanım ben.»

«İşte böyledir bu durumun ilk göze batan açıklığı ve kabul edilmesi en zor olanı. Çünkü Montserrat, gerçekten bir haindir ve hiç bir dil oyunu bu durumu değiştiremez. Ama seçim, ilk ağızda usa gelen değildir hiç de : yani bağlılıkla ihanet arasında bir seçim değildir. İki ihanet arasında bir seçimdir bu : Montserrat'nın ille de birisine ihanet etmesi gerekmektedir : insana ya da Krala. Venezüella'nın Valencia kentindeki bu muhafız odasında, hiç kimse, Prens'in davasının insanın davası olduğunu söyleyemez. Daha üstten alarak, bu davayı Tanrının kiyle, o hiç yanıtlamayan Tanrının kiyle karıştırmak ister herkes.

Şurası doğrudur : Bolivar'ın kaçışını kolaylaştırmakla, İspanya Ordusunun bu subayı, kendince,

vatanının gerçek onurunu kurtarmıştır. Ulusunun adaletsizlik ve baskı ile kuşkulu işbirlikçilik uçurumuna düşmesini engellemiştir belki. Ama bunu, şu basit ve can sıkıcı kesinlikten, daha az amaç edinmiştir uzun sürede : Napolyon Ordusunun İspanyayı işgali sırasında, yabancı işgaline karşı isyan edenleri onaylayanlar bile «tüm bir halkı kara bir tutsaklık içinde» tutmayı desteklemekten onur duymakta ve «kendi topraklarında dövüşmek isteyen insanları kılıçtan geçirmek» istemektedirler. Montserrat gibi, uydu olmayan, kafa tutan insana, geleneksel olan şu çelişki de kabul edilmez görünür : İnsan, doğru ve eğriye göre düşünmelidir, yoksa gözü bağlı başegmenin, buyruğu yerine getirmenin kolay kurallarına göre değil.

İşte oyunun acı yanı da burdadır zaten. Bu subay bir «onaylayıcı» olmayı kabul etmemekte ve ne yaparsa yapsın kendini sorumlu görmekte. «İtaat» burada bir bağışlatma aracı değil, suçu ağırlaştırıcı bir neden olarak gözükür. Çünkü, ya herkesin sorumlu olması ya da hiç kimsenin olmaması gerekir. Ve eğer, buyruğa uymak yönünden hiç kimse sorumlu değilse insanlar'dan söz etmenin yeri yoktur. İnsanın kendini tutsak olarak gördüğünü itiraf etmesi ve dış görünümüne göre özgür olan insanı, kutsal olarak tanıması usa uygun düşer. Bu «sözde» özgür olan insan da zalim olandır.

İnsan bu açık durumdan ya ancak, Morales'in yaptığı gibi, bilinçsizlik, ya da İzquierdo'nunki gibi, sinsi bir utanmazlıkla kendini kurtarabilir, ya da tüm engizisyonun kendi kendini güçlü kılmak için

uydurduğu varsayımınla : başka dinden olanları öldürmek, şeytani öldürmek demektir! Neden ki; Bir sömürgeci şeytana inanmak zorundadır, bu gereksinmeyi duyar o. Eğer sömürdüklerini yolunu şaşır-mışlar olarak görmezse, vicdanı kendisine hiç bir doyurucu doğruluk kanıtı veremez. Peder Coronil koşulların getirdiği bu durumda görkemli bir us-lamlama ile görünür : «Bu insan cesetlerinin, bu yan-gınların içinde öldürülenin, yakılanın, yok edilenin bizzat Şeytan'ın ruhu olduğunu nasıl anlamıyorsun?»

Evet! Nasıl oluyor da anlamıyor o, Montserrat?

II

Ama gene de bu onur ve onursuzluk sorunları-nın ötelere gitmek gerek. «Tek benim onurum söz konusu olsaydı!» der Montserrat.

Gerçekten de, çok daha fazla şeylerdir söz ko-nusu olan. Çünkü, izlemeye karar verdiği bu yolun üzerinde, alışılmış ölçülere göre uslamlarsak, kaza-nılacak hiçbir şeref yoktur.

Zaten adaletsizliğin ve canavarlığın tek tarafta olduğunu iddia etmek de boş : Her zorlama onları ortaya çıkarır ve Izquierdo Montserrat'ya isyancılar-ın cinayetlerini hatırlatmakla pek bir şey kazanmış sayılmaz. Hem Montserrat hiç de itiraz etmez buna. Ama, sorunun derinlerinde, gözle görülür iğrençlik-lerin, insandan gereğinden fazla istemelerin ve işken-celerin ötesinde önemli nokta şurada başlar : Asıl

sorun'un duyguyla, duygululuğun küçümsenmesiyle, acıma duygusuyla bir ilişkisi yoktur.

Ama ötekiler için geçerli olan şu sorular acı vericidir : Tüm bir halka özgürlük, insanlık onuru, hatta giderek mutluluk vermek olasılığına, şansına karşın, birkaç, (ya da daha çok) suçsuzu onarılamaz şekilde kurban etmeye insanoğlunun hakkı var mıdır? Burada, çoğunluğun çıkarı buna karşı değil-se, korkunç derecede soyut kalan «yaşamsız ülkü» gibi bir uslamlama da yürütülemez. Çünkü seçim yapmak saatinde, çok yakından tanınan, kendileri-ne özgü yaşama haklarını yürütülemez nedenlerle kanıtlayan; çocukları olduğunu, karıları olduğunu, işleri, sanatları olduğunu anlatan tutsaklar terazinin bir kefesine ağırlıklarını, koymuşlardır.

Ne kadar katı olursa olsun, hiçbir devrimci, hiçbir başkaldıran insan, öylece, geçiştiremez soru-yu. Kuşkusuz, herkesin bildiği şu ünlü «amaç ve araç» uslamlaması ile çözümlene yoluna gidebilir insan. Ama böyle bir «tümünden suçsuzluğu» olanaklı görmek çok düşsel olur. Montserrat'nın olan bu suçla, zamanımız sürdürmektedir kavgasını, kari-sıklığından kendini kurtarmaya çalışmaktadır. Ama çok iyi bilinmektedir ki, o ünlü «vicdan huzuru» iki yüzlülüğün, insanın kendi kendini aldatmasının, al-çaklığın ve hiç bir zaman kanıtlanmayan suçlularla gizli işbirlikçiliğin en hoş gider şeklidir. İşte, Montserrat'nın, silah arkadaşlarına ihanet edip tut-sakları kurşuna dizdirmeye bırakarak omuzuna yük-lenen bir cins onursuzluğa boyun eğişi buradan ge-

lir. Böylece o, eylemden ayrılmaz bir iç işkencenin ve bir suçluluğun içine girmiş olur.

«Kirli» eller, kanlı, arınmaz eller... Musset'nin yeniden ortaya çıkardığı Lorenzo de Médicis, bu çok acılı anları yaşadı ve kendi kendini kanıtlamak için, Alexandre'ı, öldürmekle işi bitirdi. Tarih, örneğin, Brütüs'ünkü —ya da efsanesininki— gibi çelişiklere bizi alıştırmakta devam ediyor. Ama ben, gene de, sonuç olarak. Roblès'in kahramanının çok anlayışlı ve yaptığı işin etkili olacağı inancında oluşunu sevdiğimi söylemeliyim. Zayıflık, ona, bir an, gelecek hakkındaki kuşkusundan değil, ama, az sonra kurşuna dizilecek anne'nin acısına gücünü yitirmeden katlanamamak duraksamasından gelir.

İşte gösterilen ve anlamı açık olan, aşılması olanaksız çizgilerden bazıları. Önce şu : İnsanın kendi içinde, kendi kendine hayatını ve eylemlerini mazur göstereceği hiç bir durum yoktur. Yalnız kalışın ve kesin ân'ın çeşitleri düşünüldüğünde, varlık, çaresiz, «saçma»da patlayabilir.

III

Bir yay gibi sert ve gergin olan bu oyunun, anlam yönünden kendisine benzeyen bir sürü başka oyunlardan daha üstün olduğunu biliyorum. Bu oyunda siyasal unsur, ancak, değişik amaçlara göre değerlendirilmiş ve bu gerçekten hareketle, insan, kendi kendinin efendisi olmak onurunu yeniden bulmuştur. Eserin taşıdığı öğretisi, pek de öyle Montser-

rat'nın kahramanlığında değil, İzquierdo ile Montserrat'nın kesintisiz ilişkisinde, bu iki ayrı dünyanın gerektiği gibi kesin sürtüşmesinde, yani, umutla umutsuzluğun, kesin yenilgi ile görünmez utkunun sürtüşmesindedir. Kuşkusuz ki yenilgi, gücün, celadın yanındadır, tarihin her önemli saatinde olduğu gibi.

«Şu âna kadar, içtenlikle inandın ki, karın hayatından daha değerliydi,» derken İzquierdo, gerçekten de, tüccar Salas İna için önemli olan şeyin, bu «daha» sözcüğünde olduğunu, bunun, çömlekçi Lullan ve tiyatro oyuncusu Salcedo için de böyle olduğunu biliyordu. Çünkü eğer, bir şey hayattan daha değerli idiye, o şeyin kurtulması için yok olmayı kabul etmek gerekirdi. Ama bu şey ya da bu varlık, ya insanın kendine göre varsa? Ya yaşamak için geriye kalan zamana göre varsa? Bu durumda ölümün üstesinden gelmek gerek önce : Her şey, sanki varlığımız eylemlerimizin son amacı imişcesine geçer, ve ölüm ancak en uç bir umutsuzlukta düşünülebilir.

Aslında yeni olmayan bu uslamlamadan hiç kurtulamayız. Ama iyi düşündüğümüzde (soluk bir ilgisizlikle doyunlaşmadıkça) bu uslamlamamızın bize, saplandığını görürüz. Bu acıklı - güldürünü anahtar sorusu burdadır : İnsanın hayatından daha değerli ne vardır? Bu, umut'un nerede olduğunu sormaktır ve ölüm görününce başka bir soru sormak olanığı yoktur artık.

Ricardo ve Montserrat kesinlikle yanıtlarlar : Umut başkalarının, yani insanlığın şansıdır ve ne

pahasına olursa olsun korunmalıdır bu şans. Kendi umutsuzluğunun bomboş dünyasında yaşayan İzquierdo'nun bağışlayamadığı da budur işte. «Umut! Kafanda bundan başka bir şey yok!» İşte açıklanması olanaksız bir yakınma! Ama kimdir burada yanılan? İzquierdo tüm benliğiyle kıskanmaktadır bu yönden Montserrat'ı, ayrıca Ricardo'yu da: «Bugün ölmesinin, değer olarak hayatını da aşan bir davaya yararlı olduğunu kavrayan tek insan» dır Ricardo. Ve İzquierdo her ikisini de öldürmek zorundadır kendi güçsüzlüğünü kabul edip bizzat kendini de ölüme mahkûm ederek.

Zalimin gerçek yüzü budur işte: Kuvvet değil, ama korku. Bu da kötünün daha kötüsü, çünkü yalnızlığından kurtulmak için buna benzer korkular istemektedir zalim. Böylelikle korku, bir aşağısama gereksinmesi, kendi içinde tüm izlerini yitirdiği bu insancıl onuru başkalarında da aşağısamanın, hor görmenin zaptedilmez arzusu olmaktadır.

İzquierdo ile Montserrat'nın son konuşmaları bu büyüklük ve utançları ortaya koyar daha bir. Nasıl olursa olsun, hangi işkenceyle olursa olsun, bir an için bile olsa, geçici «üstün»ün gözünde gizli bir eşitliğin, bir suça katılmanın, olumsuzluğun içinde hiçliğin umutsuzluğunun ve kesinliğinin gözükmesi gerekir.

İzquierdo, Sierra Chavaniz'de isyancılar kendisini toprağa gömdükleri zamanki korkusunun, o korkusundan başka hiç bir şey duymadığı ve «boş göğü dolduran gülüşlerden başka bir şey işitmedi-

ği» o andaki paniğinin ceremesini insana inanan herkesten çıkarmak istemektedir.

Montserrat'nun ölmezden önce düşlediği «başkalarının sevinci» bağışlanmaz bir şeydir İzquierdo için. Tüccar, Çömlekçi, oyuncu ile boş yere alay edilmiştir: Gerçekte, tüm işkenceler, celladın kesin yenilgisini kanıtlamaktan başka bir işe yaramayacaktır sonunda.

IV

Seytanlarla, tuzaklarla kavga veren insanın «Zaman ve ölüm» le kurtarılması gerek. Montserrat'nın tüm girişimleri bunu kanıtlamak eğilimindedir ve bunu yaparken kutsallığa bile şans tanır.

Bunlar hiç bir şekilde kuramsal ve metafizik tartışmalar değildir yalnız. Bir edebiyat denemesi hiç değildir. Çünkü Roblès, başka eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de, önce «nasıl yaşamalı» «Nasıl ölmeli» sorunuyla uğraşmaktadır. Bunun için de ne insan doğasını soyutlamak, ne de varoluş durumlarının saçmalığı söz konusu değildir. Yalnız insanın üstünlüğü olan ve her an gözdağı verilen insanlık onurunun en iyi şekilde nasıl elde edileceğinin bilinmesi söz konusudur. Çünkü, insanın var olduğunu söyleyenler veya insanı hiçleyenler ya da reddedenler vardır. Gerçekle karşı karşıya gelindiğinde insanın bir anda - eğer daha önce yapmamışsa - ister kişisel, ister ulusal olsun, aldatıcı masallardan kendini kurtarması önem taşır.

İnsanın şansı, Izquierdo'nun, hiç de Hristiyanlık ve İspanya adına değil, ama bizzat kendi iş karışmasını ve korkularını kötü bir yolla susturmak için öldürdüğünü ve işkence ettiğini kesinlikle anladığı, Juan Salcedo'nun düşsel kişiliğini gerçek kişiliğinden ayıran uçurumu keşfettiği, gözü yılmış tüccarın, karısını celladına vermeyi kabullendiği o amansız saatte belirir. Çünkü, ancak bu tam aydınlık içinde, en basit seçim kendini zorla kabul ettirir : İnsanın değerine karşı mıyız, değil miyiz, yaşamak onuruna karşı mıyız, değil miyiz,

Izquierdo'nun kanıtlarını çok kez duyacağız, okuyacağız daha : «şu bir kaç milyon bitli, yarı vahşi yerli parçası için özgürlüğün bu kadar önemli olduğuna, özgürlükleri için bir şeyler yapacaklarına inanıyor musun gerçekten?» Eskiden de tutsaklık böyle kanıtlanırdı : Bir çok yerlerde, 1962'de de aynı şekilde savunuluyor; renk ayrımı, sömürge topraklarında koşulların eşitsizliği ve daha nice sömürü...

Aşağısına zamanlarına gelince, en basit en etkili uslamaların tanıklık ettiği gibi, en sonunda, insan cinsinin ortadan kaldırılmasına kadar varır bu uslamama. Bir çokları, insanları toptan hiçleminin olasılığını kabul ederler; Çünkü, derler, insanlar içten içe insanı hiçlemişlerdir ve çünkü insanlar gizliden gizliye ya da açıkça insanın değersizliğini kabul etmişlerdir. Bu, Izquierdo'nun şöyle söylerken ki durumuna oldukça benzer : «Eğer, isyanı bastırmak için beni görevlendirselerdi, yöntemli ça-

lışırdım. Tek madde : on iki yaşından elli yaşına kadar her Venezüella'lı erkek asılacak!» Gerçekten de bu yetki ona verilseydi yapardı. Ve de, Venezüella'lılardan sonra, İspanyolların ihtiyacına göre, öldürülecek başka insanlar olacaktı! Sonra, Izquierdo hiç de tek kalmazdı bu cinayetleri buyurmak için. Robles'in bize öğrettiği gibi gerçek Coronil (Eusebio Coronil) «Yedi yaşından büyük her Venezüellalı'nın yok edilmesinin sevaplarını» saymıyor muydu?

Böyle bir aşağısamanın sonuçlarını zaman ve yer ötesinde de korkunç ölçüde bulmak mümkün. Venezüellalı'ların 1812'de işkencelerle öldürülmesini kabul edenler, sonraki kuşaklarda da, Guernica, Buchenwald cellatlarını bulmuşlardır. Ve doğrusunu söylemek gerekirse «uygar» ülkelerden de birçok «müritleri» vardı.

V

Ölüm, Batı'da, yirmi yıldan beri, birçoklarının gözündeki hani şu anlaşılmaz alınyazısı ve kaçınılmaz musibet görünümünü aldı. Bu da, ona, yarı metafizik bir karakter vermekte. Böylece ölüme hiç bir özgürlük çizgisinde rastlanamaz ve birçoklarına da, yalnız intihar ve benzerleri, ancak, artık hayatta yapacak bir şeyleri olmayanlar için «gücünü yitirmişler için» özgür bir eylemiş gibi gözükür.

Bu, Ortaçağın büyük korkularına benzer ve tüm geri gidişleri, tüm geri çekilmeleri kolaylaştırır. Öyle ki, yaşamının ve ölmenin apaçık anlamsızlığının

sözüm ona inancından medet umanların ekmeğine yağ sürer bu düşünce. Böylelikle daha çok uyuşturulur insanlık. Sonunda da, onlara gereken o sabırlı tutsaklardan bol bol yeniden yaratılmış olur.

Ama Montserrat, musibetlerin sorumlularını ve onların arasında kimin sorumlu olduğunu iyi bilmektedir. Bunun için de, özgürlüğün reddine karşı, bizzat altnyazısının reddini karşı çıkarmaktadır. Bunu da salt kişisel kahramanlık adına, kendi kendini aşmanın masalsı yararı adına değil, daha önceden isyana kendini adanmış ve hayatlarını Montserrat'ya borçlu olacakların, milyonlarca başkalarının adına yapmaktadır.

Nazizm, faşizm tarihin belli durumlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır kuşkusuz, yoksa bazılarının rahatlıkla söylediği gibi «insan tabiatının kötülüğü» ne bağlı olarak çıkmamıştır orta yere. Bununla birlikte, şurası da doğrudur; Bu akımlar bazı siyasal ve toplumsal koşullarda, kişilerin ve yığınların daima olası bir durumunu yansıtırlar: Zavallı zayıflığın, hak yemenin ve aşağılara düşmenin durumunu.

Bu oyunda olduğu gibi, o kadar yapay şan şerefi, o kadar yalancı haklılığı bir anda yıkmak, yerle bir etmek, önemlidir. Görüldü ki, Izquierdo'nun gerçeği utanç vericidir. Önce kendisi için. O, bu utançı Montserrat'ya itiraf eder, çünkü Birazdan ölüp gidecektir Montserrat. Nazizmin de gerçeği insandan insana itiraf edilmez utançlıktadır; Temerküz kamp-ları, korkunç kinleri. Sömürgeci zalimlerin de ger-

çeği utanç verici ve itiraf edilemezdir; Alay edilen, aşağısanan, işkence edilen, öldürülen yerliler...

Bu durumda zalimlerin yanını tutmak için sayısız uydurmacalar, bir sürü maske, bir sürü sancak, bir sürü incelik ve hatta belirli bir sayıda gönüllü ya da gönülsüz kahraman gerek!

Ama, günü, saati gelip de, yüz binlerce insan cesedi yerlere sığmaz olunca, bunu artık hiçkimse-ler maskeleyemezse, nasılsa ölümden kurtulmuş kurbanların çürütülemez tanıklıkları olursa, isterse Preense itaat etmeyi öneren bir Izquierdo, isterse Tanrının ve kilisenin şan ve şerefini kanıt diye gösteren bir Coronil olsun...

Ve halkların öfkesi önünde duramaz onlar. Ne de kendi korkuları önünde. Umut denilen insan şansı - ki bu onlar için bağışlanmaz bir şeydir - ancak, onların kaçınılmaz yenilgilerini de yok ettikten sonra açılacaktır ilerilere...

Ve bu şans ele almak için, bu şansın çevresinde özgürlüğün silâhlarını toplamak için, bir Montserrat daima bulunur.

Ö Z G Ü R L Ü Ğ Ü N B E D E L İ
(Montserrat)

Oyun

Üç Perde

Bu oyun
1948'de
yazılmış ve ilk kez
23 Nisan 1948'de
Paris'te Montparnasse ve aynı gün
Alger'de Colissé Tiyatrosunda
sahnelenmiştir

KİŞİLER

- Montserrat** : 28 yaşında, İspanyol subayı.
Ízquierdo : 40 yaşında, Komutan General Monteverde'in başyardımcısı.
Peder Coronil : 50 yaşında, papaz. Monteverde'in özel papazı.
Zuazola - Morales, Antonanzas : 35 - 40 yaşlarında İspanyol subayları.
Anne : 30 yaşında.
Juan Salcedo : 40 yaşında. Tiyatro oyuncusu.
Salas İna : 35 yaşında. Tüccar.
Arnal Luhan : 50 yaşında. Çömlekçi.
Ricardo : 20 yaşında.
Askerler, Papazlar.

BİRİNCİ PERDE

Temmuz 1812. Venezüella'lı Komutan, 11 Temmuzdaki muharebede yenilmiş ve İspanyol Komutan, General Monteverde'e tutsak düşmüştür. Miranda'lı Teğmen Simon Bolivar kaçmayı başarmıştır. Yurttaşlarının sakladığı Bolivar, İspanyolların bütün aramalarına rağmen ele geçmemiştir. Baskı korkunç ve yoğundur. Kıyımlar, yağmalar, çapulculuk birbirini izlemektedir.

Üç perde de Venezüella'nın Valencia kentinde Komutanlık Genel Karargâhının muhafız odasında geçer.

Kalın duvarlı geniş bir oda. Sağda; birlik alanına doğru açılan kapı. Solda; Karargâhın içine açılan bir başka kapı. Dipte; geniş parmaklıklarla, iki dar pencere. Solda gerilere çekilmiş ağır bir masa, üç tabure.

BİRİNCİ SAHNE

ZUAZOLA, MORALÈS, ANTONANZAS

İspanyol subaylar heyecanla tartışmaktadır. Kara-mavi karışımı kaba üniformaları ve kısa pantolonları vardır. Ayaklarında potin.

ZUAZOLA — Gene kurtuldu.

MORALÈS — Bu işin altında bir ihanet var ya!

ZUAZOLA — Muhakkak haber verilmiştir ona. Yoksa, böylesine akıl almaz bir raslantıya inanmak çok zor gibime geliyor.

ANTONANZAS — Gayet tabii. Raslantı falan değil bu. Haber verilmiştir ona! Aslında, dün akşam, İzquierdo generalin konukları önünde, planını masada açıklarken çok güveniyordu kendine. Çılgın bir tedbirsizlikti bu!

ZUAZOLA — İzquierdo küplere binmiştir şimdi kızgınlıktan!

MORALÈS — Kime ne, kendi hatası! İki kezdir Bolivar'ı yakalayacağını sandı ve tam yakalayacağı an, Bolivar sıyrılıp elinden kurtuluverdi! İzquierdo daha tedbirli olmalıydı.

ZUAZOLA (**kesinlikle**) — Şurası muhakkak : Bu gece bile, Bolivar'a İzquierdo'nun kendisini şafakta yakalamaya geleceği haber verilmiştir. Bu haberi de ancak dün akşamki konuklardan birisi verebilir. O halde, kurmay heyetinde bir hain var!

MORALÈS — Buna ben de inanmaya başlıyorum. Ne olursa olsun, eğer Bolivar, hatlarımızı geçer de adamlarına ulaşabilirse, onları çabuçak toparlayacak ve...

ANTONANZAS — Ohh Oh! Bu yeniden savaş demektir! Ve dinime, şu bir tek güzel kızın görülmediği bu memlekette can sıkıntısından ölmektense, savaş yapmayı yeğlerim.

MORALÈS — Abartma, sen de! Tek güzel kız yokmuş! Siquisèque'de, hani kenti aldığımız zaman, taburum yalnız on dokuz yerli bırakmıştı, canlı. On dokuz kadın! Gayet tabii, hepsi genç! Bu, generalin buyruklarına karşıydı ama. Çünkü o yeni doğmuş bebeklere kadar hepsinin, toptan öldürülmesini buyurmuştu! Ama biz güzel-leri kendimize ayırdık! Yemin ederim ki fıstık gibileri vardı içlerinde!

ZUAZOLA — Evet, gayet tabii, bulunabilir...

MORALÈS — Kendime ayırdığım on altı yaşındaydı. Bir içim su! Dimdik göğüsler, güvercin ılıkliğında... Her sefer... Şey yapışımında, yani her sevişmemizde ağlıyordu...

ZUAZOLA (**gölerek**) — Bırak şimdi! Sus!

ANTONANZAS — Çok tuttun mu onu?

MORALÈS — Uzun zaman değil. Barquésimeto muharebesinden sonra onu, adamlarımdan beşine verdim, iyi davranışlarından dolayı ödüllendirmek için. Elimde daha iyi bir şey yoktu!

ZUAZOLA — Yazık!

MORALÈS, (**omuzlarını silker**) — Haydaa! Yazık-mış! Bir yerli kıza haa?

ANTONANZAS — Evet ama, tüm bunlar, Bolivar'ın şaşırtıcı kaçışı hakkında bir şey öğretmiyor bize. Ve ben, yanıp tutuşuyorum işin nasıl olup bittiğini öğrenmek için...

ZUAZOLA — Sabırlı ol! İzquierdo bilgi verir bize. Biraz önce şuralarda bir yerde gördüm onu. Kuşkusuz buradan geçecektir. Ekselanslarına raporunu sunmak için. Her halde kudurmuştur!

MORALÈS — İzquierdo'nun, olayların istediği gibi olacağına ve herkesin, arzusu önünde kesinlikle eğileceğine görülmemiş bir inancı vardır hep. Ve anlaşılmaz bir şeyin, kendi isteğine karşı çıkıp da, tasarımlarını altüst ettiğini görünce, patlar, çatlar, göğü delmek, tüm bir halkı kılıçtan geçirmek ister!... Biraz sonra göreceksiniz onu; Sanki bir kasırga, sanki bir, bir fırtına!...

Gürültüyle gülerler.

ANTONANZAS — Kurmay okulunda öğrenciyken, on yedi yaşında küçük bir vicontes'e çılgınca âşık olduğunu hatırlıyorum. Ama kız onu sevmiyordu. Bunu da İzquierda'ya duyurmuş. Tabii, bizimkinin sönmedi ateşi! Tersine, kıza, kendisini zorla sevdireceğine andıçtı! Öyle, öy-

le, kızı kendisini sevmeye zorlayacakmış ya... (gülerler) Sonunda kız Portekizli bir soylu ile evlendi. Bizimki, o çılgınlığı içinde, herifi düelloya davet etti, az kalsın şişleyecekti de. O zaman, bu hırsı sakinleştirmek için, askerî yetkililer, dostumuzu bu kutsal topraklara gönderdiler de, o da ilk aşklarını unutabildi buralarda...

MORALÈS — Unutmak! Unutmak ha! Bilmiyorum, yirmi yaşında ki bir yenilgisini bile unutacak adam mıdır o?...

ANTONANZAS — Aynı fikirdeyim seninle...

MORALÈS — Öyle sanıyorum ki, bu sabah ona oyun oynayanı da bağışlamayacaktır asla, Bolivar'a haber vereni...

İKİNCİ SAHNE

Öncekiler, İZQUIERDO

İzquierdo, Morales'in son konuşmasından önce girmiştir. Kinle allak bullaktır yüzü. Pelerini katlanmış olarak kolunun altında tutmaktadır. Sıkı, kaba görünümlü bir insandır. Sakallıdır. Potinlerinde mahmuzlar vardır. Morales'in son sözlerinden sonra çın çın öter :

İZQUIERDO — Yeter! Sen benim şimdiye dek bir kez bağışladığımı gördün mü? Bende hiç yumuşayacak ve bağışlayacak bir aptal gözü var mı baksana? Var mı ha? Aslal (**Birden onlara sessizce bakar, sonra endişe verici alaylı bir gülüşle**) Aslında, bu sabahki başarısızlığım keyf veriyor size değil mi?

ANTONANZAS, (üzgün) — İzquierdo!

İZQUIERDO, (omuzlarını silker) — Öyle, öyle... Öyle benim eski silâh arkadaşlarım!.. Neyse!..

ANTONANZAS, (dostça) — Bu gezi seni yordu, İzquierdo!

İZQUIERDO, (alay eder) — Evet. Ama bana acıyormuş pozları takınma, tamam mı?.. Neyse, şimdi gidip Ekselanslarına raporumu sunmak zorundayım.

ANTONANZAS — Generali görmedin mi? Haberi yok mu daha?

İZQUIERDO — Ona iki sürpriz götürüyorum!

ANTONANZAS — Nasıl iki?

İZQUIERDO — Birincisi : Başarısızlığımın haberi. İkincisi : Bana oyun oynayan adamın adı. (**Moralès'e, küçümsemeyle**) Biraz önce gayet güzel buyurduğunuz gibi!

ZUAZOLA — Kim bu? Öğrenebilir miyiz?

ANTONANZAS — İspanyol mu? Kurmay heyetinden bir subay mı?

İZQUIERDO, (hırçın) — Yeter! Hiç bir şey söyleyemem size! Susmak ve ekselanslarının kararlarını beklemek gerek!

İzquierdo, pelerini sürükleyerek öte taraftan çıkmaya yönelir. Görülür derecede düşünceli ve dalgındır.

ZUAZOLA — Hiç değilse ne olup bittiğini anlat bize.

ANTONANZAS — Evet, hiç bir ayrıntıdan haberimiz yok. Zaten, Ekselanslarına henüz haber verilmedi... Birkaç dakikan var daha.

*İzquierdo gerisin geri döner, ağır ağır.
Hiç alma duygusuyla dolu olduğu görülür.*

İZQUIERDO — Çiftliğin yanına tan ağarırken ulaştık. İhbarcılarımıza göre, Bolivar hasta olarak buraya sığınmıştı. Binayı ablukaya aldurdum. Adamlarım her tarafı aradılar. Uçmuş!.. Yer yarılmış da yere girmiş sanki! Yok! Onlar da benim kadar çılgına döndüler! Herkesi kılıçtan geçirip, her şeyi yakıp yıktılar. Taş üstünde taş omuz üstünde baş bırakmadılar! Öylesine kızmıştım ki, onlara engel olmayı bile düşünmedim... Ama, ateş, ambarları sarınca korkudan yarı çıldırmış bir zenci dışarı fırladı. Samanın altına saklanmışmış. Avlunun ortasındaki cesetleri görünce, onu konuşturmak için pek fazla eziyet gerekmedi bize. Ama her şeye karşın, gene de askerlerimden biri, süngüsüyle karnını okşuyordu tabii hafiften!

MORALÈS, (gülerek) — İlginç bir şey söyledi mi?

İZQUIERDO, (yüksek sesle, kaşlarını çatarak) — Gece yarısı Bolivar'a haber verilmiş. Şiddetli derecede ateşi varmış, öyle ki, onu atının üzerine bindirmek ve eğere bağlamak zorunda kalmışlar. Nereye saklanmaya gitti?.. Zenci bu konuda hiç bir şey bilmiyordu. Onu da astırdım. (düşünür) Bilmiş olsaydı bile, gayet tabii, gene astırırdım.

MORALÈS — Haber verenin eşkâlini verdi mi şana?..

İZQUIERDO — Evet. Eşkâlini aldım.

MORALÈS — Bir İspanyol, değil mi?

İZQUIERDO — Bu konuda soru yok, tamam mı?

MORALÈS — Madem ki tanıyorsun onu, yakalamak ve konuşturmak kolay olacak. Kızıl karıncalar!.. ya da... kulaklara, erimiş kurşun, ha?

İZQUIERDO — Hayâl gücün hiç de gelişmiş değil!

ZUAZOLA — Bu koşullar altında Bolivar çok uzaklaşmış olamaz.

İZQUIERDO — Hayır. Gündüz bir yerlere saklanacak, gece olunca da yeniden kaçmaya çalışacaktır. Gidebileceği iki yöne de birçok süvari devriye kolları gönderdim.

MORALÈS — Niçin iki yöne?

İZQUIERDO, (kesin) — Bu gece Bolivar ya Puebla'ya doğru yürür ve taraftarlarına ulaşarak, bize saldırmak için onları yeniden toplamaya çalışır, ya da kıyıya doğru inerek Curaçao'ya gitmek için gemiye biner, orada sevgili dostları İngilizleri bulur, kendine baktırır ve belki de maymun - askerlerini ve çılgın tasarılarını unutturur gider.

ZUAZOLA — Vaz geçecek kadar moralinin bozulduğuna inanıyor musun gerçekten?

İZQUIERDO, (kızgın) — Hiç bir şeye inanmıyorum. Onun için iki çare var. Ya Puebla, ya Curaçao. Ya Batı, ya kıyı. Her yanı iyice aramaları için emir verdim. Ama

özellikle bu iki yönü. Çok tuttunuz beni. Generalin yanına gidiyorum. Her halde gelmiş olmalı.

MORALÈS, (Onu durdurarak) — Bir söz daha İzquierdo, Bolivar, her şeye karşın, senden kurtulabilir mi?

İZQUIERDO — Hayır. Çünkü, gece bastırmadan önce, yola koyulmadan önce, nerede saklandığını öğreneceğim. Yemin ederim ki öğreneceğim, bu sabah onu kimin kurtardığını öğrendiğim gibi. Az sonra görüşürüz.

Arkasından subaylar da çıkar. Zuazola'nın sorusu duyulur :

ZUAZOLA — Kimden kuşkulaniyorsun, Moralès.

Ü Ç Ü N C Ü S A H N E

PEDER CORONİL, MONTSERRAT

Dışarda başlamış bir tartışmayı sürdürmektedirler.

PEDER CORONİL — ...İşte bunun için, oğlum, son günlerdeki durumun beni endişelendiriyor. Aynı şekilde öyle konuşmalar yapıyorsun ki eğer Ekselansın önünde tekrarlınsa, onun gazabını ve nefretini üzerine çeker.

MONTSERRAT — Artık kendimi tutamıyorum. Bura ya geldiğimden beri boğuluyorum. Siz, Aziz Peder, bu zülûmlere, bu kıyımlara, bu yağma ve şiddet hareketlerine hiç isyan duymuyor musunuz içinizde? İspanya'da Bonaparte'in parayla tutulmuş askerlerine karşı tüm halkımızın ayaklanmasını onaylayan siz, kendi toprakları üzerinde özgür olmak için, insan gibi yaşamak için savaşmak

isteyen bu insanları nasıl suçlayabilirsiniz? Daha önceki gün, Alora Piyade Taburunun askerleri, Totulas köyündeki yerli genç kızları kaçırmak istediler. Tüm halkın karşı koymasıyla karşılaştılar. Askerler de vahşice saldırdı onlara ve kulübelerini ateşe verdiler... İspanya'da, Fransızlar nefret ettiğimiz zalimlerdir. Ama burada, bu yeni topraklar üzerinde, tüm bir halkı, kapkara bir tutsaklık içinde tutanlar da İspanyol askerleridir.

PEDER CORONİL — Sen artık Cadix'e gitmelisin oğlum. Burada kalman senin için de bizim için de tehlikeli. Çünkü burada bizim haklı bulunduğumuz ama senin onaylamadığın bir neden için savaşman gerekir Puerto-Caballo'da geçen ay demir atan gemi Saint-Michel'e doğru yelken açacak yeniden. Ekselanslarından seni gemiye bindirmesini isteyeceğim. Naibler Konseyi nezdinde bir görevin olacak. Ekselans senin gidişine karşı çıkmayacaktır.

MONTSERRAT — Aziz Peder, bu zamana dek hep mutsuzluk içinde yaşayan ve korkunç derecede yoksul bu halk için duygularımı sizin anlayacağınızı düşünmüştüm.

PEDER CORONİL — Putlarını dikmek ve onlara gizlice tapmak istemekte direnen bu yaratıklara karşı acıma duygum olamaz benim. Tanrının şan ve şerefine içtenlikle kabul etmeyip dinimizi reddeden bütün bu sapkınlar...

MONTSERRAT — Bilmiyorum, Tanrı, kendi kullarının korumadığı şan ve şerefine öylesine zalimce kıskanç mıdır?

PEDER CORONİL — Düşünmeden konuştuğuna inanmak isterim!

MONTSEERRAT — Bense, Aziz Peder, bense, Tanrının bizzat bu topraklara yerleştirdiği bu zavallı yaratıklara karşı hoşgörür ve çok iyi olduğuna inanmak istiyorum.

PEDER CORONİL — Beyinlerine Kutsal ruhun yerleşmediği, gerçek Tanrı yaratıkları yoktur yeryüzünde.

MONTSEERRAT — Bu yerlilerin ancak hayvanlar kadar ruhları olduğunu mu söylemek istiyorsunuz yani?

PEDER CORONİL — Daha da kötü! Biliyorum ben onlar ruhlarını şeytana satmışlardır şeytanın soluğuyla hayat bulmuşlardır onlar! Bunun içindir ki onların hayatta kalmaları yüce Tanrının şan ve şerefine hakaret sayılır!

MONTSEERRAT (**korkulu bir kuşkuyla**) — Öyleyse, Campillo, Siquisèque, santa - naro, Toulac kıyımlarını onaylıyorsunuz, öyle mi? Tanrının onuru gerçekten bu cesetler yığının ve bu yıkımları istiyor öyle mi?

PEDER CORONİL — Çocuk! Bu cesetler yığnında, bu yangınlarda, Şeytan'ın ruhunun ezildiğini, zayıflatıldığını nasıl oluyor da anlamıyorsun? Bu bedbahtlara acı-mak da n'oluyor, çünkü onlarla ve onlarda, öldürülen ve vurulan kötülüktür. Leşlerinin iğrenç kokusu, Lânetlenmişin pis kokusundan başka bir şey değildir. Eğer, bir köyün kalıntıları arasından geçerken, çürümüş leşlerden ebedî lânetli Şeytanın güçsüz kızgınlığının yükseldiğini duyarsan, bundan sevinç duymalısın Montserrat!

MONTSEERRAT (**kaçamak**) — Evet. Gideceğim. Gelecek gemiye bineceğim...

PEDER CORONİL — Ben de öyle istiyorum. (**Sinsice kabul ettirmek isteyerek**) Çünkü şu Simon Bolivar'ın sesi, bizzat, yoldan çıkarıcının hain sesi değil de denir?

MONTSEERRAT (**Şaşkın, bozulmuş ona bakar, sonra mırıldanır**) — Simon Bolivar...

PEDER CORONİL — Bekle beni. Ekselanslarından senin hareket emrini elde eder etmez yeniden bulurum seni.

D Ö R D Ü N C Ü S A H N E

MONTSEERRAT, PEDER CORONİL, ZUAZOLA

ZUAZOLA (**dinç bir şekilde girer**) — Ekselanslarının sizi kabul etmesini mi istiyorsunuz, Aziz Peder? Ekselansları, şu anda, bu sabahki iş hakkında İzquierdo'nun raporunu dinliyor?

PEDER CORONİL — Bu sabah ki iş mi?

ZUAZOLA — Bolivar'ı yakalayacağını böbürlene böbürlene söyleyip duran İzquierdo'nun başarısızlığını bilmiyorsunuz demek?

PEDER CORONİL — Haberim yoktu.

ZUAZOLA — İzquierdo'nun ajanları, haydutun saklandığı yeri haber vermişlerdi. İzquierdo adamlarıyla gidiyor ve arayıp tarıyor evi. Ama hiç bir şeycikler yok!.. Hayduta, zamanında haber uçurulmuş. Hasta ve ateşten kavruluyor olmasına karşın, daha önce kaçmış. Söylediklerine göre, askerler de, iyi bir katliam yapmışlar, doğrusu.

MONTSEERRAT — (yıkılmış) — Gene katliam hal

ZUAZOLA — Tüm aile, hizmetçiler... Hiç bir işe yaramayan bu zorlu yürüyüşten sonra adamlarımız çok kızmışlar. Düşünün ki, genç kızlardan biri, Kralın tüm bir piyade bölüğünü üzerinden geçirtmektense, boğazını bir ayna parçası ile kesmeyi yeğlemiş...

PEDER CORONİL (kuru) — Yeter!

B E Ş İ N C İ S A H N E

Aynı kişiler, sonra, İZQUÍERDO; arkasından MORALÈS ve ANTONANZAS

İZQUÍERDO — Evet, Ekselanslarından elde ettim... Ah! Günaydın Aziz Peder! (**Montserrat'ya, çok kuru**) Günaydın.

PEDER CORONİL — Günaydın general. Ne elde ettiniz bakalım?..

İZQUÍERDO — Müfrezelerin, Luna - Parado'dan Santa - Monica'ya kadar olan bölgede aralıksız devriye gezmelerini. Bolivar'ın iki olanağı var : İsyancıların başına geçmek için ya Puebla'ya ulaşmak isteyecek, ya da Curaçao'daki İngiliz dostlarının yanına çekilecektir. Bu durumda süvarilerimiz Puebla'ya ve kıyı'ya giden geçitleri göz altında bulunduracaklar.

PEDER CORONİL — Niçin geri çekilecekmiş?

İZQUÍERDO — Bolivar çok hasta ve Miranda yenilgisinden dolayı çok yılgın durumdadır. Bu hainin tasarılarının ne olduğunu tam olarak biliyor musunuz? Bu sa-

bah unuttuğu bir belge bulduk. Bir Cumhuriyet Anayasası taslağıydı bu : Bir Cumhurbaşkanı, bir senato ve Yeni Grenade'nin Venezüella ile Colombiya adı altında birleşmesi, kaşifin adına saygı olarak. Gayet tabii, tüm bunlar son İspanyol da denize döküldükten sonra olacak. Brrr! Düşünmek bile titretiyor beni! (**Nazik**) Bu ihtilâlcı generalin, İngilizlerin yanına çekileceğini ve hepimizi boğazlamaktan vaz geçeceğini sanıyor musunuz, sevgili Montserrat?

MONTSEERRAT (**buz gibi**) — Sanmıyorum.

İZQUÍERDO — Hele şükür! İşte güvenilir bir fikir! O halde, bu gururlu yerli parçası o hintli, zenci ve melez gürûhunun haklarını elde etmek düşünde ısrar edecek öyle mi? Ama gene de söyleyeyim ki elimde sağlam bilgiler var : Bolivar her şeyi bırakıp İngilizlere sığınmayı düşünebilir. Böyle bir durumun adına ne denir Bay Montserrat?

MONTSEERRAT — Firar.

İZQUÍERDO — Firar! Ağzınızla firar diyorsunuz ama, «alçaklık» diye düşünüyorsunuz! Söylemek istediğiniz sözcüğün bu olduğunu itiraf ediniz, Bay Montserrat!

MONTSEERRAT — Doğru.

İZQUÍERDO — Ama gayet tabii ki, Ben Puebla ya da Curaçao'ya gitmek seçimini büyük Bolivar'a bırakmak istemiyorum. Onu yakalamam gerek! Ne dersiniz? Puebla'ya ulaşırsa, bu bizim için savaş demektir. Yok eğer Curaçao'ya ulaşırsa bu onun için onursuzluk olacaktır. Biz onu yakalayacağız ve son söz böylece söylenmiş olacak.

PEDER CORONİL — Ama o bu gece kaçabilir ve...

İZQUIERDO (**kaba**) — Hayır! Kaçamayacak! (**bir dü- ruş**) Onu gece olmadan yakalayacağımdan eminim. Arkadaşlarımızın öcünü almamız gerek. Hatırlıyor musunuz, askerlerimizden yirmiüçü isyancılara esir düşmüşlerdi ve canlı canlı kasap çengellerine asılmışlardı çenelerinden? Söyler misiniz bana Montserrat, nerde olmuştu bu?..

MONTSEERRAT — Santa Monica'da.

İZQUIERDO — Tamam. Tastamam. Ne bellek! Aynı zamanda isyancıların yakaladığı ve bala bulayarak, canlı canlı amazon karıncalarına attıkları, o on sekiz zavallının öcünü de almamız gerek. Simon Bolivar, bunlardan ve yandaşlarının işlediği bir o kadar cinayetten biraz sorumludur değil mi?

PEDER CORONİL — Ama nasıl oldu da Bolivar kurulabilirdi bu sabah? Sorup soruşturduunuz mu bari? Kim haber vermiş olabilir ona?

İZQUIERDO — Aziz Peder, dün akşam, Ekselanslarının masasında, biz dokuz subaydık sadece. Sadece dokuz subay. Gün doğmadan önce Bolivar'ı yakalama tasarımı açıkladığım zaman, masada, general ve benden başka, üç kısım komutanı vardı, eder beş. Sonra Zuazola, Antonanzas ve Moralès. Onlara da kendim kadar güvenirim.

MONTSEERRAT (**çok solgun, bıkkın bir tavırla**) — Eeee, İzquierdo... dokuzuncu subay bendim.

İZQUIERDO — Evet.

MONTSEERRAT — Peki.. Bana da güvenir misiniz?

İZQUIERDO — Hayır.

PEDER CORONİL — Ne? İzquierdo yani siz?..

İZQUIERDO — Bırakın Aziz Peder! Dinleseniz daha iyi olur! Dün akşam, güvenilir arkadaşlarla çevrelenmiş Ekselanslarına benim ajanların raporlarını açıkladım. Bolivar'ın hasta olarak sığındığı yeri ve bu sabah onu yakalamak için öngördüğüm planı anlattım. İki saat sonra, İvedi bir görev için birisi bir at istedi. Ahır nöbetçisi de ona şöyle tavsiyede bulunmuş...

MONTSEERRAT — «Ortalık çok karanlık, komutanım! Mehtabın çıkmasını bekleseniz...»

İZQUIERDO — Geceye karşın, o subay, yolunu buldu ve Bolivar'ın ateşten baygınlıklar geçirdiği çiftliğe erişebildi. Hastayı kara bir kısırağa bindirdiler ve...

MONTSEERRAT — Ama onu eğere bağlamak gerekiyordu. Öylesine dermansızdı Bolivar.

İZQUIERDO — Bizim birlik oraya geldiği zaman, askerler boş yere aradılar tüm binaları...

MONTSEERRAT — Hayal kırıklığına uğradıkları için korkunç kızmışlardı. Tüm halkı katlettiler ve genç bir kız, ayna parçasıyla boğazını kesti, ırzına geçilmesin diye.

İZQUIERDO — Ama, kaçağın atını eğerleyen bir se-yisi sorguya çekebildik ve... o, bize Bolivar'a haber verenin ne kadar soylu bir yüzü olduğunu söyledi.

Peder Coronil yavaşça çıkar.

İZQUIERDO — Ah, Aziz Peder! Ekselanslarının yanına gidip, suçlu için bağış dilemenizin yararsız olduğu-

nu size hemen söyleyeyim. Çünkü Ekselansları yapılacak işte beni tamamen özgür bıraktılar.

PEDER CORONİL (küçümser) — Hiç kimsenin bağışını istemeye gitmiyorum! Kiliseye gidiyorum, Orada, suçluya verilen cezanın infazında bulunmak için, gelip beni arayınca dek, dua edeceğim.

ALTINCI SAHNE

PEDER CORONİL hariç, diğerleri.

İZQUIERDO (aceleyle) — Zaman daralıyor. Bolivar müfrezelerin korkusundan geceye kadar saklı kalacaktır. Sonra da bizden kesinlikle kurtulmaya çalışacaktır. Saat üçü biraz geçiyor. Bir saat sonra, onu yakalamaya gideceğiz... Moralès!..

MORALÈS — Buyrun!

İZQUIERDO — Yanına on adam al ve alana in. Rastladığın ilk altı kişiyi tutuklayıp buraya getir.

MORALÈS — İlk altı kişiyi mi?

İZQUIERDO — Gayet tabii. Çabuk ol.

MORALÈS — Peki. Anlaşıldı.

YEDİNCİ SAHNE

MONTSERRAT İZQUIERDO ANTONANZAS ZUAZOLA

Son iki kişi, Montserrat'ı yakalamaya hazır olmak üzere, onun arkasında yer almışlardır.

İZQUIERDO — Acıyorum sana, Montserrat! Cesur olduğunu biliyorum... Biraz sonra daha çok cesaret gerekecek sana.

MONTSERRAT — Hiçbir şeyden korkmuyorum.

İZQUIERDO — Kim bilir? Sana öldüresiye işkence etsem, belki gene de konuşmazdın. Tanıyorum seni. Ve sen, işkence altında ölseydin, benim Bolivar'ı yakalamak şansım da, senin son soluğunla uçar giderdi Allah bilir. Dostunun yeni sığınağını sana itiraf ettirmek için istediğim çareye başvurmakta Ekselansları, beni özgür bıraktı.

MONTSERRAT — Madem ki konuşmayacağımı biliyorsunuz, beni kurşuna dizdirmek için daha ne bekliyorsunuz?

İZQUIERDO (yavaşça) — Konuşacaksın... yürür, başı yerde, sahnenin uzunluğunca gider gelir, sonra durur ve sabit bakışlarla Montserrat'ya bakar.) Dinle beni. Birazdan buraya altı kişi kapatılacak. Bu odaya, sen de birlikte. Hasbel kader yakalanmış altı kişi! Sokaktan geçen herhangi bir altı kişi! Yani suçsuz insanlar, Montserrat! Bayrağından daha çok sevdiğin bu halktan, rastlantı sonucu yakalanmış suçsuzlar! Eğer, bir saat sonra, Bolivar'ın saklandığı yeri tam ve kesin olarak itiraf etmezsen, bu altı kişi kurşuna dizilecek!

MONTSERRAT (yıkkın) — Olamaz bu. İzquierdo! İnsanlık dışı bir şey bu!

İZQUIERDO (küçümseyerek) — Ne önemi var! Etkili ya!

MONTSERRAT — Generalle konuşmak istiyorum.

İZQUIERDO (**kabaca**) — Reddedilmiştir. (**Bir sessizlik**) Önünde bir saat zaman var. Tam bir saat sonra, eğer hâlâ inat edersen, bu duvarın arkasında kurşuna dizilecekler. İsyancı ve hain Bolivar'ın ölümü ile, altı suçsuzunki arasında seçim yapman gerekecek.

MONTSERRAT (**isyan eder, ulur**) — İğrenç bir hayvansın sen! O gün, Gomara'da tutsakları canlı canlı top-rağa gömdürdüğün gün, ezmeliymişim senin başını.

İZQUIERDO — Sus! Bugün Gomara'dan daha çetin olacak.

MONTSERRAT (**kendinde değildir**) — İğreniyorum senden! (**İzquierdo'nun üzerine atılır, ama onu durdururlar.**)

İZQUIERDO (**alaylı**) — Bense, acıyorum sana. Tüm benliğimle acıyorum çünkü sınavın zor, çok zor olacak.

MONTSERRAT — Generali görmek istiyorum. Ekselans ihanet ettiğim için, krala bağlılık adına ezdiğimiz insanların yanını tuttuğum için, beni kurşuna dizdirecektir. Dilediği neden için kurşuna dizdirsin beni. Benim için farkı yok. Hain olarak ölmeye razıyım. Bu tarafta bir hainim, itiraf ederim bunu. Çünkü bir insanım ben. Çünkü insan duygularım var! Çünkü bir ölüm makinası değilim kör, zalim bir makina değilim...

İZQUIERDO — Yeter! Ekselans, ne yolla olursa olsun Bolivar'ın saklandığı yeri sana itiraf ettirmek için emir verdi. Ben de bu çareyi buldum. (**Bir duruş.**) Biraz sonra buraya gelecek insanların bizden yana mı, bize karşı mı olduklarını, bizi sevip sevmediklerini bilmek bile

istemiyorum, önemli olan, onların suçsuz oluşu. Belki de içlerinde Krala sadık insanlar da olacaktır. Daha iyi. Kendilerinde ayıplanacak hiç bir şey olmaması, çok daha iyi. Burada, tek suçlu olsun : sen! İsyancı bir önderin kaçışına yardım etmekten suçlu! Pazarlıkta anlaştık, tamam mı, bir hainin, bir haydutun hayatına karşı altı suçsuz insanın hayatı!

MONTSERRAT — Yapamam! Yapamam! Gelmez elimden!

İZQUIERDO — Niçin yapamazmışsın? Onurun mu engel buna, ha? Kendi elinle güvenli bir yere yerleştirdiğin bir dost ele verilmez mi? Bu mu? Düşün, Montserrat. Altı suçsuz insan? Onu iyi tart, onurunu...

MONTSERRAT — Değil, bu değil. Tek onurum söz konusu olsaydı keşke!

İZQUIERDO — Ne öyleyse?

Dışarda, bağırs, çağırışlar, ayak sesleri, çığlıklar işitilir : «İlerleyin!» «Ama ben bir şey yapmadım ki!» «Susun!»

SEKİZİNCİ SAHNE

Öncekiler, sonra, ÇÖMLEKÇİ, TÜCCAR, ASKERLER.

İZQUIERDO (**alaylı**) — İşte ilk ikisi, Montserrat! Belki de sonuna kadar gitmeyeceğimi umuyorsundur, ha? Belki bunu kaba bir oyun sanıyorsundur... Hayır... Montserrat, beni tanırsın!

MONTSEERRAT (**boğuntulu**) — Tanırım seni... Ama olanaksız bir şey bu. Olamaz...

ÇÖMLEKÇİ (**çekingen**) — Bizi tutukladılar...

İZQUIERDO (**yapmacık neşeli**) — N'olmuş yani?

ÇÖMLEKÇİ (**aynı şekilde**) — Biz hiçbir şey yapmadık... Ben.. alandan geçiyordum...

İZQUIERDO — Biliyorum, biliyorum.

TÜCCAR — Ne olup bittiğini öğrenebilir miyiz... bizden ne istendiğini...

İZQUIERDO (**elleri kalçalarında**) — Bekle görürsün.

TÜCCAR — Yani...

İZQUIERDO — Yani?

TÜCCAR (**ağlamaklı**) — Beni... bekliyorlar da...

İZQUIERDO (**onu gözleriyle yemektedir sanki**) — Kim bekliyor?

TÜCCAR — Evden... karım bekliyor.

İZQUIERDO — N'olur yani, varsın beklesin karını! Daima eteklerinin arasına sokulacak değilsin ya! Yiyip bitirecek seni! Biraz dinlen bakalım, şurada. Güçlen kuvvetlen... Çok oldu mu evleneli?

TÜCCAR — Bir yıl.

İZQUIERDO — Hal Hal Anlıyorum!.. Peki kimsin sen?

TÜCCAR (**çekingen**) — Salas İna, tüccarım... Krallık alanında.

İZQUIERDO — Alanda mı? Tamam tamam. Dokuma, yün, falan satıyorsun, öyle değil mi?

TÜCCAR — Evet.

İZQUIERDO — Alanda... Doğru ya! Zengin tüccar... Toptan ticaret.. Ve bana söylenene göre, karın da güzelmiş. Her pazar sabahı, kiliseden çıkışta herkes hayran kalırmış. Selvi boy, omuzlar, gözler! Yalnız bil ki onu hiç görmedim ben. Yazık ki pek ender giderim kiliseye! Ama genç subaylarımdan bazıları sözünü etmişlerdi... Cevap ver bakalım, çok güzel mi karın?

TÜCCAR (**başı yerde**) — Evet.

İZQUIERDO — Çok sever misin onu?

TÜCCAR (**başı hep yerde**) — Evet...

İZQUIERDO (**hep eğlenmektedir**) — Onu sevmek, büyük bir anlam taşımaz! Söyle bakalım, onu hayatından daha çok seviyor musun? Cevap ver? Hadi, hayatından çok mu?

TÜCCAR (**ona korkuyla bakar, sonra bir çırpıda**) — Evet...

İZQUIERDO (**neşeli**) — Hahh! Şöyle! Aşk dediğin böyle olur! Bir soru daha : servetin ne kadar eder? Her halde tek varlığın alandaki büyük mağaza değildir değil mi? Çok zengin olduğunu söyler herkes! Konuş!

TÜCCAR (**istemeye istemeye**) — İki.. iki de evim var.

İZQUIERDO — İki ev! Oh oh oh! Eminim ki, öyle gecekondur cinsinden bir şey değildir! Büyük, güzel, kiralarından bir hayli para aldığı evlerdir! Ha? Ama sürüle-

rin de vardır! Evet evet, muhakkak vardır sürülerini! Hiç bir şey saklama benden, yoksa başına belâ açar ha! Söyle bakalım!

TÜCCAR (**boğuntulu**) — Bin iki yüz baş hayvanım var.

İZQUIERDO — Öff bel! Sen sandığımdan da zenginmişsin! Vay canına! Ee gayet tabii, bütün bu hayvancıklar sana ait otlaklarda koşuşurlar değil mi! (**hayranlıkla ıslık çalar**) Özetleyelim: İyi bir servet, güzel bir karı! O halde mutlu bir insansın sen! Cevap ver bana... Cevap versene? Mutlu bir insan mısın?

TÜCCAR (**bir çırpıda**) — Evet...

İZQUIERDO — Öyle değil! «Ben mutlu bir insanım del!» bana.

TÜCCAR (**çok üzgün bir sesle**) — «Ben mutlu bir insanım!»

İZQUIERDO (**Montserrat'ya**) — Hah işte şöyle! İşittin mi Montserrat, işte mutlu bir insan! İşte aşktan, zenginlikten, gençlikten dolup taşan birisi... Hayatın en iyi meyvalarına ve en güzel çiçeklerine sahip! Ve o bunun böyle sürmesini diliyor, değil mi? Bunu usundan söyleyeceksin Montserrat? (**Çömlekçi'ye**) Peki, ya sen, sen kimsin? fakir biri. Ne çiçek, ne meyva! Anlıyorum bunu durumundan!

ÇÖMLEKÇİ (**alçak gönüllülükle**) — Ben Luhan'ım. Arnal Luhan, Çömlekçi.

İZQUIERDO (**eğlenir**) — Çömlekçi... bir çömlekçi! Moralès de gitmiş bir çömlekçi tutuklamış!

ANTONANZAS — Evet, ama bu şu ünlü Luhan!.. Şimdi tanıdım onu.

İZQUIERDO (**gülerek**) — Ne? Tanıyor musun bu kurbağayı?

ANTONANZAS — Hayvan şeklinde testileri yapan budur işte. Hani içinden su döküldüğü zaman o hayvanın çığlığını taklit eden sesli testileri...

İZQUIERDO (**ciddi**) — Çok ilginç bir şey bu! Açıkla bakalım bunu bize! Nasıl yapıyorsun? Gerçekten de, senin testilerinden birisini gördüm. Kedi şeklindeydi. Su boşalttığım zaman gerçek bir kedi gibi miyavlıyordu. Şaşırtıcı!

ÇÖMLEKÇİ (**pek rahat değildir**) — Uzun zaman Peru'da yaşadım. Ailem oralıdır. Ben buraya, çok uzun zaman önce, bir kervanla geldim. Eski Hintlilerin çömlekçilik sırlarını memleketimde öğrendim... Daha da yetkinleştirmeye çalışıyorum...

İZQUIERDO (**görünür derecede ilgilenmiştir**) — Nasıl, yetkinleştirmek mi?

ÇÖMLEKÇİ (**canlanır**) — Evet... Testilerin içinden su akıntısını ayarlamak için yeni yöntemler buldum... Yalnız hayvanların seslerini değil, insan sesini de taklit etmek istiyorum...

İZQUIERDO — İnsan sesini?

ÇÖMLEKÇİ — Evet... İnsan başlarını temsil edecek testileri konuşurmak...

İZQUIERDO (**her şeyi unutmuş gözükür**) — Gayet tabii! Bir sonuç elde edebildin mi bari, şimdiden?

ÇÖMLEKÇİ (mütevazi) — Büyük bir şey değil, doğrusunu isterseniz. Pişmiş kilden ağlayan bir insan başı yapabildim... Su dökünce, aynı zamanda göz yaşları geliyor göz pınarlarından ve bir yakınma, bir cins hiçkırık sesi işitiliyor...

İZQUIERDO (görülür derecede hayranlıkla) — Çok ilginç ve muazzam geliyor bana.

ÇÖMLEKÇİ (mütevazi) — Yok canım! Peru'nun eski yerlileri çok öncelerden biliyorlardı ağlayan testiler yapmayı...

İZQUIERDO — Görmek isterdim bunu,

ÇÖMLEKÇİ — Hemen şurada, yakınlarda oturuyorum, Bay Subay.

İZQUIERDO — Evet. Sus bakalım şimdi. Bekle biraz. (Kapıya dönük, dinler)

Dışarda yeniden bağırışmalar, ayak sesleri ve askerlerin sövgüleri işitilir.

DOKUZUNCU SAHNE

Öncekiler, sonra ANNE, KOMEDYEN, ELENA,

RICARDO, MORALÈS, askerler.

ANNE (İzquierdo'ya) — Bay subay, bu askerler bizi tutukladılar. Ötekileri bilmiyorum ama, ben hiçbir şey yapmadım. Beni buraya niçin getirdiler, bilmiyorum...

KOMEDYEN — Ben de.

ANNE — Sokaktan geçiyordum, bay Subay. Ekmek almaya gidiyordum. İki çocuğumu yalnız bıraktım. Küçüğü on aylık, birazdan emzirilmesi gerek... Öteki iki yanında. Şu anda uyuyorlar. Çok tutulacak mıyım burada?

İZQUIERDO (Montserrat'ya) — İşittin mi, Montserrat? Ne diyorsun? Cevap vermesi sana?.. Hiçbir şey söylemiyor musun?

Tutsaklar, şaşkın, Montserrat'ya bakarlar.

KOMEDYEN — Bay subay, biz hiçbir şey yapmadık. Ne isteniyor bizden? Söz konusu olan ne? Ben, sokaktan geçiyordum. Evime gidiyordum. Arkadaşım Roig'in evinden geliyordum, müzisyen Roig'in. Doğruluğunu saptayabilirsiniz.

İZQUIERDO (Montserrat'ya) — Bunu da işittin mi? Hiçbir şey, hiçbir şey yapmamışlar!.. Suçsuz insanlar!

Moralès Izquierdo'nun kulağına konuşur. Ve komedyen'i gösterir.

İZQUIERDO (yüksek sesle) — Öyle mi? O ha? Eğlenceli bir şey. Onu tanıyamadım pek. Gerçekten Juan Salcedo musun sen?

KOMEDYEN (içi rahatlamış gibi) — Evet, Bay Subay, Juan Salcedo Alvarez!

İZQUIERDO — Seville Krallık Tiyatrosu oyuncularıyla birlikte, altı ay önce Cadix'ten gelmiştin değil mi?

KOMEDYEN — Evet öyle, Bay subay.

İZQUIERDO — Veliht Isabel gemisinde seni bir dram oynarken görmüştüm... Guayra koyunda...

KOMEDYEN (**umut dolu**) — Doğru, Bay Subay! Ascasio'yu oynamıştık, modern bir trajedi... güçlü bir yapıt!

İZQUIERDO (**yapmacık sevimli**) — Evet, ama birkaç abartma, biraz gevezelik vardı... Sonra ikinci sahne bana çok uzun geldi! Ama gene de hoş bir oyundu. Güzel bir haziran akşamıydı, masmavi koy'un ortasında, köprü'de verilmişti oyun yakılmış sıra sıra fener dizilerinin arasında... Sen Ascasio'ydun...

KOMEDYEN — Evet, Bay Subay..

İZQUIERDO — Evet seni yeniden görür gibiyim.. Yani Ascasio'yu görüyorum. (**Düşünür**) Son perdede soylu bir şekilde ölüyordu...

KOMEDYEN — İdam sehпасının dibindeki sahne...

İZQUIERDO — Tamam, cellatlarına doğru döndüğü ve onlardan nefret etmeyi reddettiği, onları içtenlikle bahışlamaya kendini zorladığı zaman...

KOMEDYEN — Saf kalmak için...

İZQUIERDO (**belli belirsiz alaycı**) — Tanrıya lâyık olabilmek için... (**Başı yerde, bakışları potinlerinin ucuna çakılı, elleri arkada, düşünür.**) Gerçekte, Salcedo, ne güzel meslek seninkil Her seferinde bir başka insansın. Sen sen'sin, ama bir başkasının da. Başka alın yazılarının arasında kendi kendini çoğaltıyorsun! Ama ışıklar yanınca sen ölüyor başka birinin acıları, tasaları, aşkları ile yeniden doğuyorsun... Yüz kez doğup yüz kez ölüyorsun... (**bir duruş**) Ne şaşırtıcı bir serüvendir bir tiyatro oyuncusunun hayatı! Ascasio'sun, Rodrigue'sin, ya

da Don Juan oluyorsun. Sigismond oluyorsun, kendi kendin olmayı bırakmadan...

KOMEDYEN (**belli belirsiz bir jest. Sıkılmışa benzer**) — Evet, heyecan verici bir meslektir...

İZQUIERDO (**buz gibi bir gülüşle**) — Heyecan verici... Can-ı gönülden inanıyorum buna. Peki, Juan Salcedo Alvarez, bu akşam, sana, senin yeteneğin ölçüsünde, sonsuz bir rol veriyorum. Bu gece, ne Ascasio, ne Rodrigue, ne Don Juan, ne Sigismond olacaksın, ama Juan Salcedo Alvarez olacaksın! Senin en güzel rolün olacak bu. İnsanların gerçekten kafalarında kalacak bir rol! Uzun zaman tüm Amerika ülkelerinde Juan Salcedo'yu oynayan Juan Salcedo'dan söz edilecek. Daha sonra senin için şöyle denilecek. O cid'i oynadı, Don Juan'ı, Sigismond'u oynadı, ama hiç bir zaman, kendi kişiliğini oynarken ki kadar yetkin olmadı...

KOMEDYEN (**rahatsız**) — Anlamıyorum, n'oluyor?

İZQUIERDO — Anlayacaksın. Ama, bundan böyle, benim kafamda yarattığım bir dramı oynayacak ya da yaşayacaksın? Biliyorsun ki ikisi de aynı kapıya çıkar. «Hayat bir düştür» deki Sigismond'u hatırlıyor musun, düş gördüğü zaman yaşıyor muydu, yoksa yaşadığı zaman düş mü görüyordu bilemiyordu. Biraz sonra kendi kendini de buna çok benzer bir durumda bulacaksın! (**Güler**)

KOMEDYEN (**endişeli**) — Bilmek isterdim...

Peder Coronil girer yavaş yavaş. Anlamadan tutsaklara bakar.

ONUNCU SAHNE

Öncekiler, sonra PEDER CORONİL

İZQUIERDO (**Peder Coronil'e**) — Oo, Aziz Peder, geliniz, size büyük komedyen Juan Salcedo'yu takdim ediyim.. Özellikle bizim için oynayacak bu akşam. Bununla birlikte, bedenini ödünç vererek başka bir ruhu yaşatmak için çabaya ihtiyacı olmayacak... Bu her halde Tanrının hoşuna gitmezdi, değil mi Aziz Peder? İnsan ruh değiştirmek oyununu oynamamalı. İsterse birkaç saatliğine olsun, sahnede, kendisinin yaratmadığı bir ruhu, yaşatmaya çalışan bir oyunu Tanrı sevmese gerek. Haklı değil miyim, Aziz Peder?

PEDER CORONİL (**çok soğuk**) — N'oluyor? Bu kalabalık da niye? Ne yaptı bu insanlar?

TÜCCAR (**umut dolu atılır**) — Aziz Peder, hiçbir şey yapmadık biz. Sokaktan geçiyordum. Birdenbire askerler çevirdiler beni ve buraya sürüklediler. Bir şey yapmadım ben. Yemin ederim ki bir şey yapmadım.

PEDER CORONİL (**İzquierdo'ya**) — Açıklar mısın bana?

İZQUIERDO (**tutsaklara**) — Gayet güzel ya işte. Hiç bir şey yapmadığınızı biliyorum. Bunun için buradasınız işte. Sizler suçsuz insanlarsınız! Siz suçsuzluktan suçlusunuz. Hem de ben oldukça hoşgörürüm hal! Peder Coronil'in derin düşüncesine tercüman olsaydım sizi suçların en büyüğü ile, dünyaya gelmiş olmak suçuyla suçlardım. Değil mi Aziz Peder?

TÜCCAR — Ama anlamıyorum...

PEDER CORONİL (**İzquierdo'ya, kupkuru**) — Bırak bu oyunu, konuş!

İZQUIERDO (**sert bir sesle, tüccara**) — Kes sesini, anlayacaksın birazdan... (**Sessizce tüm tutsaklara bakar**) Dinleyin beni, şurada gördüğünüz subay bir haindir. Albay Bolivar'ın nerede saklandığını biliyor. Evet Albay Bolivar, hemen bu akşam yakalanmalı. Bu çocuk sığındığı yeri biliyor ama dostuna ihanet etmek istemiyor. Bolivar'ın saklandığı yerin neresi olduğunu öğrenmek size düşüyor. Anlaşıldı mı?

ANNE — Konuşmak istemiyorsa ama?

ÇÖMLEKÇİ — Size itiraf etmeyi reddetmiş. Bize söylemesini nasıl elde edebiliriz? Hem sonra bütün bunlardan bize ne?

TÜCCAR — Evet, bütün bunlar ilgilendirmez bizi.

İZQUIERDO — İşte yanılığınız burada. Siz tüm bunlara bağlısınız.

ÇÖMLEKÇİ — Anlaşılır şey değil. Biz bu işe niçin karışalım?

İZQUIERDO — Söyleyeyim size nedenini. Saat üç buçuğa geliyor. Bir saat bu adamla birlikte hapis kalacaksınız.

ANNE (**çılığına dönmüş**) — Bir saat mı?

İZQUIERDO — Eğer, bir saat sonra, sırrını söylemezse...

ÇÖMLEKÇİ VE TÜCCAR (**birlikte**) — Eee, o zaman...

İZQUIERDO — Gayet tabi, hepiniz kurşuna dizileceksiniz.

Sessizlik

İZQUIERDO (onları birer birer parmağıyla gösterir)
Altınız da...

ANNE (sıkılğan) — Ama Bay Subay... ya çocukla-
rım?

İZQUIERDO — Onların da hayatları şu çocuğun bir
sözüne bağlı. (Askerlere) Siz, kapıya göz kulak olun!

MONTSERRAT (boğuntulu) — İzquierdo?

İZQUIERDO — Ne var?

Göz göze bakışırlar.

İZQUIERDO — Bir saat sonra geleceğim. (Çıkacak-
tır ama fikir değiştirir) Haa, sen, çömlekçi? Sana sora-
cak önemli bir şeyim vardı.

ÇÖMLEKÇİ (soluk soluğa) — Evet, Bay Subay..

İZQUIERDO (kaşlar çatık) — Bilmek isterdim...
Testilerinle ağlayan bir insanın yakınmalarını taklit et-
mek için, her halde bir kediye, bir kuşa yaptığın gibi yap-
tın. Her halde, uzun zaman dinlemiştir bir insanın
ağlamasını?

ÇÖMLEKÇİ — Evet Bay Subay.

İZQUIERDO — Nasıl yapıyordun?

ÇÖMLEKÇİ — Her sabah... Hapishanenin pencere-
leri altına gidiyor...

İZQUIERDO — Eee?

ÇÖMLEKÇİ — Çoğu zaman, ağlayan... bir insan
olurdu.

İZQUIERDO (buz gibi bir gülüşle) — Çömlekçi, bi-
raz sonra, sana, testilerini insanlardan daha çok sevdiği-
ni hatırlatacağım...

*İzquierdo ve Moralès çıkarlar. Peder Co-
ronil en sonuncu çıkar.*

İKİNCİ PERDE

BİRİNCİ SAHNE

MONTSERRAT VE ALTI TUTSAK

Montserrat sağda, masaya dayanmış başı yerdedir.

TÜCCAR — Niye cevap vermek istemiyorsun ha? Bana bak!

ÇÖMLEKÇİ — Ah! Zaman geçiyor! Daha şimdiden birçok dakika kaybettik... Konuşsana! Ne yapmayı düşündüğünü söyle, öyle donup kalma!

ANNE — Durun!.. (**Yavaşca Montserrat'ya yaklaşır ve sıkılgan :**) Subayın söylediğini gerçekten yapacağına inanıyor musun?.. Cevap ver bana, rica ederim. Bir şey söylemezsen, onun bizi öl... sözünü tutacağından emin misin?

MONTSERRAT (**ezik**) — Evet.

TÜCCAR (**kızgın**) — Ah! Açıklasana bize. Saçma bir durum bu! Bütün bunlar korkunç? Bize açıklaman gerek!

MONTSERRAT (**bıkkın**) — Her şey açıklandı size..

ÇÖMLEKÇİ (yılgin) — Peki, subay söylediğini yapabilecek midir? Tanıyor musun onu? Suç işleyecek biri midir? Cevap ver bana?

MONTSERRAT (gözlerini kaldırmadan) — Tanırım onu... Her şeyi yapar.. **(Bir duruş)** Gomara muharebesinden sonra bütün tutsakları canlı canlı toprağa gömdüren odur.

Tutsaklar bakışlılar. Dehşete düşmüşlerdir.

TÜCCAR (yılgin) — O ha!.. Demek o bu subay!

ÇÖMLEKÇİ (mırıldanır) — Birer birer çukurlara indiriyormuş...

KOMEDYEN (kızgın ve umutsuz) — Peki sen kimsin, bütün bu işleri başımıza ören sen?

ÇÖMLEKÇİ — İspanyol musun?

MONTSERRAT — Evet.

ÇÖMLEKÇİ — Sakladın mı Bolivar'ı.

MONTSERRAT — Evet.

KOMEDYEN (çok hiddetli) — Ama niçin? Niçin? Öyleyse bir hainsin sen? Krala ihanet ediyorsun! İsyanlılarla işbirliği yapıyorsun? Niçin?

MONTSERRAT (tereddüdü eder, sonra tutsaklara bakar) — Çünkü... ben sizden yanayım.

TÜCCAR — Ben sizden yanayım da ne demek?

MONTSERRAT (kesik kesik) — Bizimkilere karşı, ama sizinleym, onların baskılarına karşı, saldırılarına

karşı, insanları inkâr eden dehşet verici davranışlarına karşı ve sizinle birlikte!.. Çok iyi görüyorsunuz ki, onlar için insan hayatı, insanlık onuru önemli değil!

TÜCCAR (kendinden geçmiş) — Aaah! Ah! Sen İspanyollarla birmişsin, ya da onlara karşıymışsın viz gelir bana! Ha bizimle olmuşsun ha bize karşı olmuşsun! Kime nel! Burada hayatı söz konusu olan benim, biziz; altı kişil! Öldürülecek olan biziz! Ve bilmek istiyoruz niyetin nedir?

ANNE — Evet, söyle bize, ne yapacaksın?

KOMEDYEN (tehdit ederek) — Söyle nereye sakladın Bolivar'ı? Böyle pisi pisine ölmek istemem! Hiç bir şey yapmadım ben! Hem ben de İspanyolum! Evime dönmüyordum, Roig'den geliyordum, müzisyen. Kanıtlayabilirim. Hem saklı gizli işim yok benim! 1807'de Kraliçenin bizzat önünde oynadım. Fransızlar gelinceye dek Madrid Krallık tiyatrosu kadrosunda oyuncuydum ben. Majestelerine her zaman bağlı kaldım! Her zaman! Fransızlara oynamayı hep reddetmişimdir!

TÜCCAR (tehdit ederek) — Konuşacak mısın sen, evet mi hayır mı?

MONTSERRAT (boğuntulu, bir eğilime karşı mücadele ederek.) — N'olur anlayın beni...

ÇÖMLEKÇİ (çileden çıkmış) — Neyi anlayalım!? Subayın ne söylediğini anlamadık mı yani? Ya teslim edeceksin Bolivar'ı, ya dizecekler bizi kurşuna? Beş çocuğum var benim, anlıyor musun. En büyüğü daha on ikisinde ya var, ya yok! Testilerimi yapıp zoru zoruna satarak ancak iki ucunu bir araya getirebiliyorum. Ancak

doğurabiliyorum karınlarını! Sen mi yetişiyorsun onlara? Hayır değil mi? Eee öyleyse, Ne yani?..

MONTSERRAT (çılginca) — Doğru. Tüm bunlar doğru. İçinizden her birinin savunduğu gerçeği, hayatı, hatta hayatından daha önemli olanı var. Ama Bolivar, bundan böyle, Venezüella'lıları İspanyollardan kurtaracak olan tek ve son umuttur. Eğer Bolivar'ı ele veririm, ele verdiğim tek Bolivar değil, ama milyonlarca insanın hayatı ve özgürlüğüdür!

KOMEDYEN (birdenbire vurulmuş) — Eyvahi! Hapı yuttuk! Bolivar'ı ele vermeyi reddedecek!

MONTSERRAT (işitmemiş gibi) — Bir tek insanı kurtarmak için sizi kurban etmek değil söz konusu olan! Bir Okyanus'tan ötekine, Guayaquil'den Karakasa, Panamadan Cuzco'ya, bütün Venezüella, bütün Yeni Grenade, tüm bir dünya, Bolivar'dan kurtuluşu istiyor! Ve tüm bu dünya, en canı, en yırtıcı, en adi bir istila altında acı çekiyor!

KOMEDYEN (yıkılmış) — Reddedecek! Bizi feda edecek!

MONTSERRAT (daha bir sakin) — Bolivar, İspanyollara karşı bağımsızlık savaşını yönetecek. Devrime öncülük edecek ve bu toprağın üzerinde özgür bir millet, özgür insanların büyük bir milletini yaratacak tek önder, tek insandır.

KOMEDYEN (yıkılmış) — Yani konuşmayı reddediyorsun değil mi?

ÇÖMLEKÇİ — Bizi kurşuna dizmelerine karar vermedin değil mi?

ANNE (boğuntulu) — Hayır! Konuşacak, göreceksiniz. Bize söyleyecek...

ÇÖMLEKÇİ (şiddetle) — Evet mi, hayır mı? Bolivar'ı nereye sağladığını itiraf edecek misin bize?

MONTSERRAT (cevap vermeye tereddüt eder. İçten içe kafasında alıp verdiği, acı çektiği hissedilir) — Anlayın beni...

ÇÖMLEKÇİ (ulur gibi) — Hayır! Benim soruma cevap ver sen! Zaman geçiyor! Subay gelir birazdan. Cevap ver! Cevap ver! (**Montserrat'yı boğazından yakalar**) Ya da boğarım seni!

ANNE (soluk soluğa) — Bırakın onu! Cevap verecek. Göreceksiniz... Cevap verecek.

MONTSERRAT — Dinleyin beni! Hepiniz, vahşi ve acıma bilmez insanların boyunduruğu altında yaşıyorsunuz! Gururunuz yok mu sizin? Onurunuz yok mu? Campillo katillerine, Cumata cellatlarına karşı kinle isyan etmeyi duymuyor musunuz içinizde? Hatırlayın! Hatırlayın ama! Campillo'da General Rosete bütün tutsakları canlı canlı yaktı! Cumata'da, Moralès, beşikteki çocukları kapılara çiviletti! Antonanzas'sa kesik el koleksiyonu yapıyor! Izquierdo genç kızları toplatıyor, süvarileri tecavüz etsin diye... Polisi her yerde, güçlü, acımasız, gözü dönmüş... Ve bizi buraya kapatmak gibi korkunç düşünceyi bulan tek başına o değil mi? Bu dayanılmaz işkenceyi kim buldu?

ÇÖMLEKÇİ (konuşmayacağını anlar) — Kurşuna dizdirecek bizi!

MONTSEERRAT — İspanyollar sizi insan saymıyorlar! Sizi öldürülmesi gereken aşağılık yaratıklar, hayvanlar olarak görüyorlar! Bu kadar dehşet, bu kadar hayvanlık isyan ettirmiyor mu? Son kurbanı verseniz de bu vahşi insanlara karşı başkaldırtmaya yetmiyor mu? Devrimcilerin San Mateo'daki yenilgisi bütün umutların sonu mu? Hayır! Söylüyorum, bağırıyorum bunu size! Devrimciler yeniden örgütlenmeli! Bağımsızlık ordusunu yeniden yapmalı! Yalnız Bolivar tamamlayabilir devrimi! Onun kurtulması gerek! Her ne pahasına olursa olsun, kurtulması gerek onun!

TÜCCAR (**kızgınlıktan çıldırması, onun üzerine yürür**) — Evet mi, hayır mı? Nerede saklandığını söyleyecek misin bize? Ha? Evet mi, hayır mı? Konuşsana! Konuş diyorum! (**Montserrat'ı boğazından yakalar ve tokatlar**) Konuş ulan! Hayvan!

MONTSEERRAT (**fazla sert olmadan, onu geri itmiştir**) — Bolivar'ın sayesinde bu memleketin kurtulacağı saat gelecek; Gene söyleyeyim size, bu memleket de, özgür insanların büyük bir milleti olacak! Bolivar'ın sayesinde.

KOMEDYEN — Dinle bak! Yapamazsın bunu! Bir insanı kurtarmak için altı insanı öldüremezsın!

MONTSEERRAT — Anlayın, anlayın,! Biliyorum, sizin için anlaması zordur!.. Bir insanın hayatı karşısında altı insanın hayatı değil bu! Ama binlerce mutsuz insanın hayatına, özgürlüğüne karşıdır!

KOMEDYEN (**cevaptan kuşkulanır**) — Yani? sen... hiçbir... şey demeyeceksin öyle mi?

MONTSEERRAT (**hemen cevap vermez. Kendi kendine karşı mücadele ettiği hissedilir. Sonunda gayretle**) — Bilmiyorum... bilmiyorum artık! Elimden gelsin isterdim.. anlamak isterdim haklı mıyım, değil miyim.. yanılıyor muyum, değil miyim, anlamak isterdim!..

KOMEDYEN (**düşüncesini sinsice kabul ettirmek isteyerek**) — Gayet tabii! Düşün!.. Zeki bir insansız.. Kendi kendine anlayacaksın inadının ne kadar anlamsız olduğunu! Bu pazarlığın korkunç olduğunu. Altı canlı insan! Kolay bir şey değil bu! Tanrı sana bakıyor! Ve sana yardım edecektir Tanrı! Dinle Tanrının sesini! Bizim acımız, bizim umutsuzluğumuz! Bütün bunlar gözlerinin önünde serili duruyor! Bırak açılsın yüreğin! Bırak girsin ruhu na Tanrı!

MONTSEERRAT — Ama bu sınavı gönderen Tanrı değil mi bize? Ve biz hep birlikte onu kabul etmek ve üstesinden gelmek zorunda değil miyiz? Ah! Siz de düşünün! Bu akşam bedeni kurtarmaktan çok, ruhu kurtarmak söz konusudur! (**Artan bir çuşku ve kendinden geçişle**) Bu akşam, milyonlarca varlığı mutsuzluktan kurtarmak ve böylece İsa'nın kendini kurban edişine lâyık olabilmek için ölmek söz konusu! Korkutuyor sizi ölüm, ama bu ölüm büyük bir zenginliktir! Bedenlerimizi kaybedeceğiz, ama ruhumuzu ebediyen kurtarmış olacağız! Tanrının seçtiği insanlar kıymalıdır canlarına! Tanrı bizimledir! Bundan eminim. O sizi sokaktan aldı, alana götürdü ve kendi işaretiyle işaretledi benim gibi. İsyan edeceğimiz yerde dua etmeniz ve O'na kadar yücelmeniz gerekir! Onun yollarını anlayamayız biz insan oğulları, ama arzusu önünde eğilmeliyiz!

TÜCCAR — Çıldırıyor!

ÇÖMLEKÇİ — Ne çıldırması! Görüyorsunuz ki konuşmayı reddediyor!

TÜCCAR — Bolivar'ı ele vermeyecek.

ÇÖMLEKÇİ — Mahvolduk!

TÜCCAR — Köpek! Biz seni konuşturmasını biliriz! Saçma sapan sözlerinle zaman kazanıyorsun! Ama geçiyor saat. Konuşmalısın!

ÇÖMLEKÇİ — Olamaz bu! Böyle bırakamazsın bizi! Konuşmalısın! Beş çocuğum var benim! Kim bakacak onlara? Daha gencecikler, bize vuran Tanrının eliye eğer, adaletsiz bir şey bu! Tanrı kendini adaletsiz ve suçlu gösterir mi hiç! Buna inanmak istemiyorum!

KOMEDYEN — Hayır! Anlıyorum oyununu senin! Bizi yanıltmak istiyorsun! Bizi buraya yollayanın Tanrı olduğunu, bizi burada tutanın onun arzusu olduğunu kabul ettirmek istiyorsun bize! Ama biz bunu kabul etsek bile, Tanrı sana seçmek özgürlüğünü bırakıyor! İster Tanrı, ister alinyası, ister şanssızlık bizi buraya sürüklemiş olsun, sen Bolivar'la bizim aramızda seçim yapmakta özgürsün! Ve en sonunda, bizi kurtaracak olan da, ya da İspanyolların tüfekleri önüne atacak olan da, tek sensin! Bizi feda etmeyi seçerken, Tanrısal bir buyruğa, üstün bir emre uyduğunu söyleme bana, saçma! Çocuk değiliz biz! Bizi aldatamayacaksınız! Biliyoruz ki seçebilirsiniz ve bunu da akıllıca yapmalısın!

MONTSERRAT — Biliyorum, biliyorum ki seçebilirim, işte beni korkutan da bu! Seçimim ne olursa olsun,

kurşuna dizileceğim... Bana şu anda, ölümün kesinliğinden daha çok, bu özgürlüğün işkence ettiğini anlamıyor musun? Ama belki de Tanrının sınavı bu bana?.. Belki de Tanrı, onları önce bu özgürlükte bırakarak kendinden olanları ayırdediyor...

Sessizlik.

KOMEDYEN — İyi düşün! Aklını dinle! Eğer Bolivar'ı kurtarmayı seçersen, altı suçsuz katledeceksin! Düşün ki, ben de müstemleke insanı değil, İspanyolum. Adaletsiz bir şey bu!

MONTSERRAT (acı çekerek) — Altı kişiyi katletmek! Ama Bolivar'da kurtuluş umudunu besleyen milyonlarca suçsuz var!

ANNE (ağlamaya başlar ve mırıldanır) — İki çocuğum var benim...

Montserrat kımiltısız bakışlarla ona bakar. Üzgündür.

KOMEDYEN (Montserrat'ı ve anayı gözetler. Bakışı birinden ötekine gider. Sonra) — Dinle! Belki biz sana söz geçiremeyeceğiz! Ama gör şu kadını. İki yavrucağı var. Biri daha on aylık. Öbürü tam iki yaşında. Zavallı kadıncağız ekmek almaya çıkmış. Ancak birkaç dakikalığına ayrılmış evinden. Yavruları evde yalnız bıraktı. Dul bir kadın. Tanırım onu. Evi ıssız bir yerde. Evine dönmesi gerek. Senin arkadaşını sevmen iyi. İyi ama, bu da yavrularını seviyor. Onların yaşaması gerek! Onları bu şekilde ölüme terkedemezsin!

MONTSEERRAT (**heyecanlanmış, gözlerini kaçıır**) — Siquisèque muharebesinden sonra, subaylarımız, tutsakları kendi karılarını, öz çocuklarını öldürmeye zorluyorlardı! Bunu yapmayı reddedenler canlı canlı toprağa gömülüyor ve...

KOMEDYEN (**sözünü keser**) — Evet, korkunç bir şey. Ama bu iki yavrucağı da, ıssız bir evde, yalnız başlarına, dört duvar arasında açlıktan ölmeye bırakmak da korkunç...

MONTSEERRAT (**aynı oyun**) — Miranda bozğunundan birkaç gün sonra, Bolivar'ı yakalamak emrini almıştım. Buldum onu. Bütün bir gece konuştum onunla. Savaşta yeniden başlayacağını biliyorum!

ÇÖMLEKÇİ (**boğuntulu**) — Bizi kurşuna dizilmeye bırakacaksınız!

MONTSEERRAT — O bu halkı tutsaklıkların en öğrenenden kurtaracak!

KOMEDYEN — Ya bu kadın! Bu kadın da var, yaşıyor! Ve yavruları suçsuz! (**Bağırır**) Suçsuz! Halktan yana olman iyi, güzel! Arkadaşını kurtarmak istemen hoş! Ama bu kadının çocuklarını da kurtarmak gerek!

ANNE (**Montserrat'ya doğru ilerler, tatlılıkla**) — Şimdi uyanırlar onlar. Pablito acıkmıştır, ağlar.

KOMEDYEN — Bu yavrucaklar hiçbir şey yapmadılar! Sen de bunu düşünmelisin!

MONTSEERRAT (**kendi kendine**) — Binlerce çocuk, şu saatte, bu memleketin her köşesinde, tutsak doğuyorlar...

ÇÖMLEKÇİ — Ne söylüyor bu adam?

KOMEDYEN (**kırılmış**) — Çok iyi biliyorsun ki konuşmayacak.

TÜCCAR (**zıvanadan çıkmış**) — Konuşmayacak! Ama bir canavar bu! Bir kaatil! Öteki İspanyollardan yüz kez daha vahşi! Buradan çıkmalıyım! Konuşmalısın!

KOMEDYEN (**boğuntudan soluk soluğa**) — Hiçbir şeyin yararı yok. Konuşmayacaktır o. Ama ben, hiç bir zaman ihanet etmedim. Krala hep sadık kaldım. Oyun arkadaşlarım bunu bilirler. Onlara sorulsun yeter. Benim olmayan bir dâvâ için ölmek istemem. Anlamsız bu! Biraz sonra söyleyeceğim bunu subaya. Hem, ne olursa olsun bir İspanyolum ben, kendisi gibi. Anlayacaktır. Anlaması gerek!

TÜCCAR — Aptal! Hiçbir şey anlamak istemeyecektir!

KOMEDYEN — Niçin böyle söylüyorsun ha, niçin?.

TÜCCAR — Benim gibi sen de biliyorsun pekâlâ ki, istedikleri suçsuz insanlar! Bu haydutu konuşturmak için! Deli olmak işten değil! Daha şimdiden endişelenmeye başlamıştır karım, Onu tekrar görüp görmeyeceğimi bile bilmiyorum... Şu pis çakalın yüzünden...

KOMEDYEN (**kendi kendine**) Anlaması gerek...

ÇÖMLEKÇİ — Hepimizi de kurşuna dizecekler.

TÜCCAR — Karım beni bekliyor... O olmasaydı, belki de daha kolay olurdu... Ama beni bekliyor o. Şimdi pencereden gözetlemeye başlamıştır. Daha bir yıllık evliyiz, çok az, bir yıl mutluluk!

ÇÖMLEKÇİ — Senin, hiç kimsen yok! Karın yok, çoluk çocuğun yok, ailen yok! Hiç bir şeyin yok! Ölmeyi kabulleniyorsun sen! Ama benim, beş çocuğum var! Ötekiler, milyonlarcası... Çılgınsın sen... Başkalarından bana ne? Senin de benim gibi beş çocuğun olsaydı, beslemek, giydirmek, korumak zorunda olduğun beş çocuğun... Milyonlarca tanımadığın insan adına pek az endişe duyardın.. Hem onlar, kendilerini savunmak için de oldukça büyüktürler..

KOMEDYEN — Hatta, bizzat, senin arkadaşın Bolivar, bilseydi ki, bizim hayatlarımız, hatta hayatlarımızdan da öte şeyler, kendisine bağlıdır, eminim kendisi gelip teslim olurdu! Ondan söz edildiğini duydum! Yiğit, yüce gönüllü olduğu söylenmişti bana. Suçsuz çocukların kendi ceremesini çekmesine dayanamazdı her halde...

MONTSERRAT (hüzünlü) — Bolivar'ın teslim olma-ya hakkı yoktur artık.

KOMEDYEN — Ne diyorsun?

MONTSERRAT (daha yüksek) — Bolivar artık, tek bir Bolivar değildir. O, binlerce insanın hayatına mal olan ve bizzat kendisinin yarattığı davaya aittir tümüyle...

TÜCCAR (kızgınlıktan çılgın gibi) — Ah! Görüyorsunuz! Görüyorsunuz. Her şey faydasız! Konuşmayacak! Ama oyarım ulan senin gözlerini! Oyarım gözlerini!

Montserrat'ın üzerine yürür, hırsıyla tokatlar ve boğazından yakalar. Ricardo, tüccarın üzerine atılır ve onu engeller.

RİCARDO — Durun! Durun diyorum size!

TÜCCAR (mücadele eder) — Köpek seni! Bırakın beni!

KOMEDYEN — Bırak konuşsun!

TÜCCAR — Neye yarar ki! Ha duvara yalvarmışsın ha ona!

RİCARDO (Montserrat'ya) — İspanyollardan nefret ederim.. Simon Bolivar'ın nelere değer olduğunu bilirim... Ama emin misin... Puebla'ya ulaşacağına emin misin?

MONTSERRAT — Buna güvenim olmasa, şu anda, bu kadar cesareti nereden bulabilirdim?

RİCARDO — Evet. Ama... Korkuyorum... Biraz önce... Babam daha önce kurşuna dizildi, henüz beş yaşında ya var, ya yoktum! Evimizi yaktılar. Annem yalnız. Bu.. onun için, annem için de zor, çok zor olacak.

MONTSERRAT (üzüntülü) — Evet.

RİCARDO — Kendi kendine iyi düşündün mü? Başarıları geleceğe ait olan bir insanı kurtarmak için, bizim altımızı da kurban etmek değil mi söz konusu olan?

MONTSERRAT (tasalı) — Doğru.

RİCARDO — Umutlarıyla, dünyasal küçük mutluluklarıyla ve omuzlarındaki sorumluluklarıyla altı insan hayatı! Kesin olarak yok edilecek altı insan hayatı. İyi düşündün mü? Bu annenin tehlikede olan iki çocuğu, bu adamın canından çok daha fazla sevdiği karısı, bu baba ve henüz çok küçük beş çocuğu. Bütün bunlar var, yaşıyor. Tüm bunlar gerçek, etten ve kemikten yapılmış.

Bunu yok etmek, aynı zamanda mutsuzluklara başka kapılar açmak demektir, başka varlıkların üzerine, umutsuzluk, acı ve gözyaşı saçmak demektir. Bunun karşısına hangi gerçeği koyabilirsin? Çünkü Bolivar, izlenektir ve hemen bu akşam bile yakalanmasına hiçbir şey engel değildir. Ayrıca hasta; ölüm gelip kesebilir soluşunu geceleyin. Ve onun görevini, olduğunu söylediğin görevini yapmasına kaderin izin vereceğini kim söyleyebilir?.. İyi düşün. Hasta ve şiddetle izlenen bir insanın kesin olmayan başarısına karşı, kurban edilen altı insan hayatlı

MONTSERRAT (üzüntülü) — İyi düşündüm... Ama bu bizim son şansımız...

RİCORDA (yıkık) — Ah!.. Ölmek, evet. Ama böylesine ölmek.

ÇÖMLEKÇİ — Yeter, kesin bakalım ikiniz de. Zaman geliyor. Görüyorsun ki konuşmayacak, bu duygusuz hiçbir şey eğemeyecek, inandıramıyacak!

RİCARDO — Sus! (Kendi kendineymiş gibi) Benim de, benim de kulağımda Siquiéseque'de boğazlananların çılgınlıkları var. Ve kapatınca gözlerimi, Cumata çukurlarındaki ölülerin göz kapaklarımın altına nakşedilmiş görüntüsü beliriyor. (Daha şiddetli, kesik kesik) Ben de, üzerimde İspanyolların aşağısamasını duyuyorum taş bir el gibi. Her yerde, evimde de. Ama annem yaşlı ve yalnız. Ve o kadar çok ağladı ki...

MONTSERRAT (çılginca) — Bu son şans. Bu şans da sönerse, eğer Bolivar yakalanır ya da başarısızlığa uğrarsa, bu kıt'anın bir ucundan öbür ucuna dek mil-

yonlarca ve milyonlarca insanın üzerine ebediyen çekilen karanlık bir gece olacaktır. Bu şans kurtarmak gerek. Kurtarmalı. Seçtim ben. Haklı olduğuma inanıyorum... İnanıyorum buna... İnanmak istiyorum...

ÇÖMLEKÇİ — Yeter! Yeter! Tüm bunlar saçmal! Tüm bunlar canice. Yeter! Bizi öldürecekler şimdi, konuşması gerek!

ANNE (telâşlı) — Doğru! Saat geliyor! Tanrım! Tanrım!

KOMEDYEN (çılgin gibi) — Evet, konuşmalı! Çabuk, yoksa felaket yağacak üstümüze! Ne yapmalı, ne yapmalı dersiniz?

ANNE (kendi kendine) — Uyanmıştır şimdi Pablito! Şimdi çılgık çılgıdır! (Montserrat'ya) Yalvarıyorum sana. Bak sütle dolu göğüslerim! Artık kalamam burda...

KOMEDYEN (ağlamaya hazır) — Bir şeyler yapmalıyız. Bir şeyler yapın. Konuşun onunla.

TÜCCAR (kararlı) — Dinle bak! Zenginim ben! Bütün varımı yağumu sana veririm. Servetimle, savaşa devam edebilirsin. Bolivar kaybolup gidebilir. Sen, devam edersin. Çiftliklerim, sürülerim var. İspanyollara karşı bir sürü insan silâhlendirabilirsin. Tanıkların önünde söylüyorum sana bunu bak!

ÇÖMLEKÇİ — Kabul et! Haydi kabul et! Bak zengin olacaksın! Gençsin! Sana ne başkalarından! Avrupaya gidebilirsin! Bu servetle, hayatının efendisi olacaksın. Kabul ettiğini söyle hadi! Hepimiz tanışız! Hepimiz duyduk. Söz verdi o!

MONTSERRAT (**basitçe**) — Bolivar'ı ele vermeyi kabul etsem de etmesem de, İspanyollar beni hiç bir zaman bırakmazlar artık!

ÇÖMLEKÇİ (**kızgınlıktan tepesi atmıştır, çılgın gibi**) — Öldürelim onu! Boğmalı onu! O zaman konuşmaz, böylece bizden de hiçbir şey isteyemezler! Yardım edin bana! Öldürmeliyiz onu!

TÜCCAR — Haklı söylüyor! Öldürmeli onu!

Montserrat'ın üzerine yürürler. Kısa boğuşma. Tabureler devrilir.

KOMEDYEN (**bağırarak onları tutmaya çalışır**) — Hayır! Bu değil! Bizi ağır şekilde cezalandırırlar! İşkence ederler! Yapmayın!

Ricardo'da aynı şekilde araya girer. Bağırışmalar. Anne ve Elena birbirlerine sarılırlar ve korkuyla kavgayı izlerler.

İKİNCİ SAHNE

Öncekiler, sonra, MORALÈS VE ASKERLER, gürültüden telaşlanmışlardır.

MORALÈS (**daha eşikte gözüdür gözükmeyen, tehdit edici bir sesle**) — Susun! Kımıldamayın! (**Çömlekçi'ye**) Sen, bırak onu! (**Çömlekçi Montserrat'dan ayrılır. Moralès yavaş yavaş ilerler odaya.**) N'oluyor? Bu bağırışmalar da ne?.. Niçin cevap vermiyorsunuz!.. Pekala! Konuştu mu? Bir şey elde edebildiniz mi?

ÇÖMLEKÇİ — Henüz konuşmadı! Ama, daha zaman var, Bay Subay! Her şeyi deneyeceğiz...

MORALÈS (**kaba**) — Tamam. Ama öldürmeye kalkışmayın onu! Bu kendimize ayırdığımız bir zevk! Anlaşıldı mı?

ÇÖMLEKÇİ — Evet, Bay Subay.

MORALÈS — Sonra, acele etmelisiniz ha! Çünkü saat şimdiden epey yol aldı! Pek o kadar çok zamanınız kalmadı. Onu konuşturacak bir çare bulamadınız ha? Hayâl gücünüz yok! İnsan bedeninde bir sürü hassas yerler vardır! (**Güler**) Bu kadar gevezelik yerine, meselâ, masanın bir ayağını karnına koyun ve hepimiz çıkın masanın üstüne! (**Askerler basarlar kakkahayı**) Ya da alın şurdan bir tabure...

ÜÇÜNCÜ SAHNE

Öncekiler, sonra İZQUIERDO. Sigara içerek, yavaşça girmiştir.

İZQUIERDO — Yeter, Moralès!

MORALÈS — Şu aptallar, onu öldüreceklerdi del

İZQUIERDO — Evet. Yeter... Bize başlamak kalıyor...

ÇÖMLEKÇİ (**telaşlanır**) — Bay Subay, bir saat demiştiniz.

İZQUIERDO (**omuz silker**) — Çok uzun. Yöntemimi eksiksiz olarak uygulamak istiyorum. (**Sessizlik. Elena'ya**

bakar.) Aman Allah, şu küçük kıza bak hele! Bir içim su bel! Biraz önce, farketmemişim demek! Gözlerim ne-redeymiş! Bağışlanır bir şey değil bu! (**Gülümseyerek Elena'ya yaklaşır**) Adın ne senin.

ELENA (**üzgün**) — Elena.

İZQUIERDO — Güzel ad, Elena... E-le-na! Yerlisin, değil mi?

ELENA — Annem yerliydi.

İZQUIERDO — Aşk çocuğu... Onun için bu kadar güzelsin.

ELENA — Annem bir İspanyolun evinde hizmetçiydi. Adam ona tecavüz etmiş...

İZQUIERDO — Senin doğmana sebep olanın şansı bol olsun! Seni dünyaya getiren kadın nur içinde yatsın! Kaç yaşındasın, küçük çiçek?

ELENA — On sekiz.

İZQUIERDO — Bakire misin?

ELENA (**başını yere eğer**) —

İZQUIERDO (**her zamanki alaycılığı ile**) — Harika hazine! Moralès, ne dahice bir fikir geliyor aklıma biliyor musun? Hayret biraz önce niye görmemişim! Her halde gözüm kamaşmıştır!.. (**Moralès ve askerler eğlenerek gülerler Elenaya :**) Seni ayrı tutacağım, gayet tabii. Bu gece, kadını olacaksın... Hoşuna gider mi?.. (**Moralès'e**) Şu beşini kurşuna dizmek yeter.

ÇÖMLEKÇİ — Ama, Bay Subay, bir saat demiştiniz... Bize bir şans tanıyın...

İZQUIERDO — Kes sesini bel! İsteddiğimi yaparım! (**Elena'ya**) söylemedin bana, hoşuna gider mi bu?

ELENA (**yavaşıca**) — Diğerleriyle kurşuna dizilmek isterim.

İZQUIERDO (**yalancıkdan alıngan, neşeli**) — Yaramaz! Hayran kalınacak yaramaz seni! (**Daha çok yaklaşır ve saçlarını okşar. Elena dimdik durur, çok solgun-dur.**) Ve ne seviyorum seni böyle... Güzel saçların var. (**Göğüslerini okşar. Kız geri çekilir**) Ve Tanrıça göğüslerin, Şahane Elena'm benim... (**Montserrat'ya alayla**) Ya sen, böylesine bir güzelliğin ricaları karşısında eğilmedin ha? Bu gözler yumuşatmadı mı yüreğini? Tanrısal müzikten daha tatlı olan bu ses, ruhuna dokunmadı mı? Ne kadar sertsin Montserrat! Granit parçası gibi!

MONTSERRAT (**bıkkın**) — Tek o açmadı ağzını...

İZQUIERDO — Bak hele! (**Bir duruş. Daha bir dikkatle bakar kıza**) Tanımadığın şu Bolivar için ölmeye boyun eğer miydin gerçekten güzel Elena?

ELENA (**çok solgun, ama kesinlikle**) — Her ne pahasına olursa olsun Bolivar'ı kurtarmak gerek, eminim bundan. Ve Puebla'da devrimcilerle birlikte, iki kardeşim var benim.

İZQUIERDO (**bayılmış**) — Moralès! Gitgide daha çok hoşuma gidiyor bu kız. Bu akşam, ben ve o başbaşa akşam yemeği yiyeceğiz! Odamda bir masa hazırlat! Gayet tabii, Malaga şarabı olacak, (**Elena'ya**) Malaga'yı mı yoksa Xérès şarabını mı seversin?..

ELENA — Ben de bu insanlar gibi, alınma yazılana razıyım.

İZQUIERDO (**keyifli**) — Haydi, haydi. Sen, göğsünde altı kurşun göreceğim yerde, başka şeyler yapmayı tercih edeceğim ilk kız olacaksın. (**Moralès ve askerler kahkahayı patlatırlar. İzquierdo, onlara doğru döner.**) Hey! Kesin bakalım siz. (**Elena'ya**) Tatlım benim, Kralın bir subayı, bir yerli kıza kendisiyle yatmak şerefini bahsettiği zaman, kızın gönül alçaklığıyla ona teşekkür etmesi gerekir... Ama, bunun hoşuna gitmemesini de pek istemem. (**Moralès**) Şunlara gelince, istediğinden başla.

ÇÖMLEKÇİ — Ama Bay Subay, adam belki de razı olacaktır...

İZQUIERDO — Ah Çömlekçi, ah! Gene mi sen! Haydi, Moralès, şundan başla. Canımı sıkıyor... Haydi bakalım, yallah duvara!

ÇÖMLEKÇİ (**çılına dönmüş**) — Ama yemin ederim ki suçsuzum ben, hiçbir şey yapmadım ben!

İZQUIERDO (**alaycı**) — Aptal! Bir kazadan, ya da aniden götüren bir hastalıktan öldüğünü düşün. Bu sana yardımcı olacaktır.

ÇÖMLEKÇİ — Beş çocuğum var, Bay Subay..

İZQUIERDO — Bak azizim, karından beş çocuk yaptın diye ölümsüzlüğe hak kazandığını düşünmüyorsundur her halde ha?

ÇÖMLEKÇİ (**yılgın**) — Ama ne suç işledim ben? Ne yaptım, n'ettim? Birisini ölüme mahkûm etmek için, onun çok büyük bir suç işlemesi gerek? Bay Subay, size yemin ederim ki...

İZQUIERDO — Canımı sıkıyorsun. Önce; ölmek için bir suç işlemek gerekir düşüncen doğru değil. Sen bunun kanıtısın! Bundan başka, iyi bir insan bir hastalıktan aptalca ölünce hiç kimse Tanrının iradesine karşı çıkmayı düşünmez... Ben senin de baş eğmeni istiyorum. Sonra, biliyorsun ki ne olursa olsun, yumuşatmak zorunda olduğun ben değilim. Hayatının şu çocuğun söyleyeceği bir sözcüğe bağlı olduğunu iyi biliyorsun. Ee öyleyse! (**Montserrat'ya**) Montserrat, söylemiyor musun bir şey? (**Moralès'e**) Götür onu!

ÇÖMLEKÇİ (**askerlerin arasında debelenir**) — Hayır! Hayır! Yalvarırım! Dinle beni!

MORALÈS (**kaba**) — Yeter! Yürü, yallah! Hayvan!..

Bu sırada Komedyen ağlamaya başlar.

İZQUIERDO (**çıkmakta olan gruba**) — Durun! (**Çömlekçiye**) Dinle Çömlekçi!.. (**Sessizlik**) Az önce bana ağlayan bir testiden söz etmiştin. Bunu taklit etmeyi becerebilmiş miydin? (**Kolunu komedyene uzatır**).

ÇÖMLEKÇİ (**insandan uzak**) — Evet, Bay Subay.

İZQUIERDO — Aynı böyle mi?

ÇÖMLEKÇİ — Evet, Bay Subay.

İZQUIERDO (**ağır ağır**) — Her halde çok sabır gerekmiştir sana. (**Sessizlik**.)

ÇÖMLEKÇİ (**titremeye başlar**) — Evet...

İZQUIERDO — Büyük bir sanatkârsın sen. Evet. Samimi söylüyorum! Hayranım sana! Hayranım ama, sen gene de nefret ediyorsun benden! Ama, ne olursa olsun,

seni kurşuna dizdirmekle doyunum... (**Bir gülüşle**) Çünkü öldüreceğim zavallı insanların ıstırabının, pişmiş top-raktan, gereksiz oyuncaklar imal etmene yaramasını iğ-reng buluyorum!

ÇÖMLEKÇİ (**kekeler**) — Bay Subay...

İZQUIERDO (**alayla**) — Tek kelime yok artık! Ve...
Kahramanca ölmeye gayret et! (**Moralès'e**) Moralès!

Moralès askerlere işaret eder, askerler çömlekçiyi sürüklerler. Çömlekçinin ulu-duğu duyulur. Sonra çığlıkları kaybolur. O zaman duvarın arkasında, trampetler çalar. Ağır ağır vurur trampetler, dört za-manlı bir vuruşla.

D Ö R D Ü N C Ü S A H N E

ÖNCEKİLER, İLK TUTSAK HARIÇ

ANNE (**insandan uzak**) — Bay Subay! Merhamet!
Bırakın gideyim ben! Hiç değilse ben gideyim! İki küçük çocuğum var! Evde kapalı kaldılar!

İZQUIERDO — Kes sesini!

ANNE — Acıyın bana, n'olur? Küçükler için doğru değil bu! Yapayalnızlar! Merhamet! Bay Subay!

İZQUIERDO (**alayla**) — Eee? Montserrat? Bu sözle-re duygusuz musun hep? Doğrusu kutlarım! Çelik gibi sinirlerin varmış! Sonra da biz İspanyollar için merha-

metsiz denilince şaşırıp kalıyoruz! Ben bile, duygulan-dım da...

MONTSERRAT (**çabayla**) — İzquierdo! Bir kez ol-sun, başışlayıcı ol!

İZQUIERDO (**sabit bakışlarla, Montserrat'ya bakar**)
— Bak hele! (**Moralès'e**) Moralès!

Duvarın arkasında trampet çalınışları hız-lanır. Birinci tutsağın kurşuna dizileceği-nin çok yakın olduğunu haber vermekte-dirler.

MORALÈS — Buyrun?

İZQUIERDO (**ağır ağır**) — Moralès, yavrum, bu ka-dını en son kurşuna dizeceksin.

B İ R İ N C İ S A H N E

MONTSERRAT, İZQUIERDO, MORALÈS
PEDER CORONİL, ANNE, ELENA, KOMEDYEN, TÜCCAR
PAPAZLAR, ASKERLER

Perde kalkar. Montserrat sağdadır, masaya dayanmıştır. İzquierdo taburelerden birine oturmuştur, sahnenin ortasındadır. Askerler kapının öniindedirler.

İZQUIERDO — Eee, Montserrat, zavallı çömlekçi, arkasında beş yetim bırakıp gitti!.. Söylemiyor musun bir şey! (**Duvarın arkasında trampetler, zaman zaman, sağırca çalarlar.**) Bolivar'ı kurtarmak için bu insanları kurban vermek gerektiğine inanıyorsun gene ha? Yanılmadığından emin misin? Yanılıyorsan korkunç bir şey olur, değil mi? (**Sessizlik**) Pekâlâ! Moralès! Devam edelim! (**Montserrat'ya**) İyi bilirsin ki, senin olabileceğin kadar ben de dikkafalıyım!

Tutsaklar inlerler. Moralès kendilerine doğru ilerleyince geri geri çekilir ve birbirlerine sarılırlar. Moralès seçmekte karsız ve sıkıntılıdır. Hepsi yoğun duygularla ona bakarlar. O tüccarı işaret eder.

ÜÇÜNCÜ PERDE

MORALÈS — Sen! Sıra senin! Hadi bakalım, ileri!

TÜCCAR — Niçin benim?

MORALÈS — Yürü dedim sana!

*Askerlerden biri tüccara dipcikle vurur
ve tüccar inler.*

TÜCCAR (yıkkın) — Hayır! Olamaz bu! Olamaz!

İZQUIERDO — Aptallık etme!

TÜCCAR — Olamaz diyorum size, olamaz! Böyle ölemem ben! (Elleri hummalı çırpıntılarla kasılarak inleme-ye devam eder.)

İZQUIERDO — Montserrat! Ölmekten korkan bir insan güzel bir şey değil! Şuna baksana hele, şu zavallıya! Dostumuz çömlekçi kurşuna dizilmemiş olsaydı eğer, bu sızlanmalar ve bu yüz ona en güzel testilerinden birini esin verirdi. Sen de böyle düşünmüyor musun?

TÜCCAR — Ben her zaman sadık kalmışımdır Krala. Komşularıma sorabilirsiniz. Sorun onlara bakın göreceksiniz. Bu kentte bir çok insan tanır beni. Sorun onlara!

İZQUIERDO — Bu durumda seni kurşuna dizmek iki bakımdan doğru değil. Önce, sen hiç bir şey yapmadın... Sonra, bize karşı daima bağlısın. Öyle mi?

TÜCCAR (çılgın bir umutla dolu) — Evet. Öyle, öyle Bay Subay!

İZQUIERDO (acı bir alayla) — İşitiyor musun Montserrat? İlginç bir durum. Ötekilerden daha bir dikkatle

düşünmelisin tüccarın durumunu! (Tüccar'a) Beni değil, onu inandırman gerektiğini biliyorsun. Ben, anlıyorum seni, hem çok iyi anlıyorum. (Montserrat'ya) Söylemiyor musun bir şey? İyi bir tüccarın hayatı senin için pek önemli değil mi? (Tüccar'a) Kaderine küs. Üzgünüm. Ölmeden önce söyleyeceğin daha önemli bir şeyin var mı? Haydi, bir şeyler bulmaya çalış! Savun kendini!

TÜCCAR (kekeler) — Bay Subay...

İZQUIERDO — Daha yüksek sesle konuş! Seni dinliyoruz!

TÜCCAR (çabayla) — Bay Subay... Ben... Zenginim.

İZQUIERDO (şaşkın) — Eee?

TÜCCAR — Acaba... Şey... Bütün servetimi... (İzquierdo'nun gülümseyişini görünce keser.)

*Izquierdo gözlerini tüccardan ayırmadan,
yavaşça kalkar. Hâlâ gülümsemektedir.*

İZQUIERDO — İşitiyor musunuz? İşittiniz mi sizler de? (Güler.) Hayatını servetine karşılık değişmeyi teklif ediyor bana... Kabul edin ki, insanın kafasına böyle bir fikir gelebilmesi için tüccar olması gerek. (Sessizlik) Ama, durun bakalım, düşünelim hele biraz... (düşünürmüş gibi yapar, kollarını çaprazlar, gözlerini tavana diker.) Düşü-ne-lim... Hayatının benim için, ancak şu dik-kafalıya baskı yapacağı ölçüde değeri vardır. Bu şu demeye gelir : Hayatının bu işte değeri, eğer Montserrat'ya itiraf ettiremezse, sıfırdır benim için, tam değeriyle sıfır, benim gözümde. Tersine, senin hayatını kurtarmak için, eğer bu çocuk Bolivar'ı bize teslim etmeye razı olur-

sa, o zaman, hayatını hiçbir şeyle ölçemem. Bolivar serbest kaldıkça, Kralın tüm kıtadaki egemenliğini tehlikeye sokabilir. O halde, bir sözcük, Montserrat'ın tek sözcüğü ve senin hayatın (**tumturaklı**) Batı Amerikadaki İspanyol İmparatorluğuna değer!.. Doğru mu? (**Güler, sonra, birdenbire ciddileşir, tüccara dokunurcasına yaklaşır.**) O halde, sen, tüccar efendi, sen bunu bir karşılıkla değiştirmek istiyorsun... Ne kadar demiştin? İki ev ve bin iki yüz baş hayvan? Tamam mı? Ayıp ama, bu düpedüz alay etmek demek! Evet, sen alay ediyorsun benimle tüccar!

Tüccar, «hayır» anlamına işaret yapar. Sessizlik.

İZQUIERDO (**sakalını sıvazlıyarak düşünür**) — Düşündüm... Sana başka bir pazarlık teklif ediyorum. Bana teklif etmek cüretini gösterdiğinden daha az gülünç bir pazarlık... Karından söz ediyordun bana az önce... O çok güzelmiş ve seviyorsun onu, öyle değil mi?

TÜCCAR — Evet.

İZQUIERDO (**gözlerini ayırmadan**) — Pekâlâ! Hayatını başlıyorum senin... Karını bana teslim etmen şartıyla...

Sessizlik. Izquierdo çok dikkatle tüccarın yüzünü inceler. Tüccarın dudakları titremektedir.

İZQUIERDO — İyi anladın değil mi? Ya birkaç dakika sonra kurşuna dizileceksin, ya da serbest kalacaksın, karının bu akşam benim yatağında yatması şartıyla... Kendin karar ver! Veriyor musun bana karını?

Duvarın arkasında trampetler ara ara yaklaşarak çalarlar. Tüccar, ürkek, bu sesleri dinler korkuyla.

İZQUIERDO (**sert**) — Veriyor musun karını bana?

Tüccar cevap vermeden ellerini uğuştur-maktadır.

İZQUIERDO — Karar vermen için üç saniyen var... (**sessizlik**) Veriyor musun?

TÜCCAR (**bir solukta**) — Evet...

İZQUIERDO (**kuşku verici bir gülüşle**) — Ah! Tüccar, şimdi içimde öyle bir duygu var ki, eğer bu pazarlığı kabul etseydim, biraz kazık yemiş olacaktım. Az önce, karının dünyalara değişilmez bir varlık, paha biçilmez bir mücevher olduğunu söyleyip ağzımı sulandırarak, beni aldatmayı deniyordun, ama şimdi de hayatına karşı, tutmuş, onu bana bırakıyorsun büyük bir rahatlıkla, bu iş bana biraz alavereli, dalavereli görünüyor!..

Sessizlik. Tüccar başı yerde, zorlukla soluk alır. Kolları sallanmaktadır. Ne diyeceğini, ne yapacağını bilmez gibidir.

İZQUIERDO (**başını sallar ve alaysız**) — Haydi bakalım, kesiyorum bu oyunu. Aldattığın ben değildim, sen kendi kendini aldatıyordun. Şu ana kadar içtenlikte, karının hayatından daha değerli olduğunu sandın. Bu aşkla yaşıyor, ama bu aşkla acı da çekiyordun. Gece gündüz onun için korkuyordun. O senin sevincin ve acındı. Benim ve bu durumların sayesinde, bu aşkın değerini doğru olarak saptayabildin. Hemen hemen senden te-

şekkür beklemek hakkımdır... (**Montserrat'ya**) Haydi, Montserrat! İşte adam! Onun için parmağını kımıldatır mısın? Hayatı onurundan ve aşkından daha değerli! Nasıl istersen öyle kullanmak hakkı senin! Hiçbir şey demiyorsun, öyle mi? Bu alışverişler şaşırtıyor mu seni? (**Tüccar**) Reddediyor. Ne dersin? Kaderine küs!.. Haa, gayet tabii, ben de karını reddediyorum! Her halde sandığımdan daha az güzeldir!

TÜCCAR — Bay Subay...

İZQUIERDO — Bak korkma ama, hiçbir şeyden! Genç dulunu avutacak yakışıklı delikanlılar hiç de eksik olmaz. Rahat rahat ölmene bak sen! Geri kalan günlerinde avucunu yalayacak değil ya karın!

TÜCCAR (**isyan eder**) — Hayvan! Rezil, it seni!

Birden İzquierdo'nun üzerine atılır, ama onu tutarlar. Sürükleyip götürürler tüccarı. Ulayup durmaktadır. İzquierdo kimiltisiz Montserrat'ya bakmaktadır.

İKİNCİ SAHNE

Öncekiler, TÜCCAR ayrıca PAPAZ'lardan biri yoktur.

Trampetlerin daha hızlı çaldığı duyulur. Vuruşları yavaş yavaş yayılır, genişler. Herkes dinler. Montserrat çok solgundur öne doğru eğilmiştir.

İZQUIERDO — Montserrat! Senin bir sözün kırtırır bu insanı!

Montserrat, gözlerini kapar ve cevap vermez.

İZQUIERDO (**bir duruştan sonra**) — Merdiveni iniyor... Duvarın köşesini dönüyor. (**Bir duruş**) Şimdi gözlerini bağlıyorlardır... (**Bir duruş**) Haydi Montserrat, zavallı çömlekçi gibi onu da terkedecek misin ölüme? (**Bir duruş**) Müfrezenin karşısına götürülüyor... Askerler hazırlanıyor.

Montserrat yumruklarını ısırır.

Aynı zamanda tüfek sesleri işitilir. Sonra tek bir kurşun sesi. Acı çekmemesi için kafatasına sıkılan son kurşun.

İZQUIERDO — Çok geç...

Anne ve komedyen inlerler. Trampetler susmuştur ve sağır çalışmalarına yeniden başlayacaklardır daha önceki gibi.

İZQUIERDO — Şimdi sırası gelenle daha mutlu bir sonuç alacak mıyız bakalım., göreceğiz! (**Sırasıyla tutsaklara bakar. Hepsi başlarını eğer.**) Sen, Salcedo! Sıra senin!

KOMEDYEN (**ağlar ve kekeler**) — Niçin... be... ben?..

İZQUIERDO (**acı bir alayla**) — Alfabe sırasına göre belki de... Niçin en sona kalmak istiyorsun? Hepiniz ölmenden önce, Montserrat'nın yumuşayacağını mi düşünüyorsun? Öyle mi? Ha?

KOMEDYEN — Yalvarırım size...

İZQUIERDO (**kuru**) — Bana ne yalvarıyorsun. Onu ikna etmen gerek! Ve ben senin profesyonel yeteneğine güveniyorum... Guayra'da, idam sehпасına çıkan Ascasio rolünü oynarken gerçekten duygulandırmıştın beni. Hayâlî bir ölüm karşısındaki, hayâlî bir kişiyi oynarken beni heyecanlandıran sen, nasıl olur da, bu akşam, biraz sonra ölecek olan sen, gerçek sen olduğun halde Montserrat'ı ikna edemeyecekmışsin? (**yavaşca**) Gerçek ölecek sen olduğun halde... Haydi dinliyoruz seni!

KOMEDYEN (**ağlar**) — Öl.. dür.. meeyin.. be.. be... ni... ya.. pa.. mam..

İZQUIERDO — Bu çocuğun yüreğini böyle yumuşatamazsın, peşinen söyleyeyim sana.

Sessizlik. Komedyen ağlar, başı eğiktir.

İZQUIERDO (**kendi kendine söylemiş gibi**) — Gerçek göz yaşları! Ascasio, o da, ağlıyordu. O da gerçek göz yaşları döküyordu. Hem de bayağı bir dekor önünde, fenerlerin arasında bir sahne üzerinde... Ve beni öylesine sarmıştı ki bu oyun, ağlayan sen miydin, yoksa Ascasio'muydu bilmiyordum. Ama hayır! Hayır! Onun ıstırabı, senin göz yaşlarındı... Ne büyük bir sanatçısın sen Salcedo. Ascasio'nun sert ve gururlu ruhu sende hüküm sürüyordu o gece. Ama o, ölüp giden arkadaşları için göz yaşı döküyordu, kendisi için değil... O gece, sen ona bedenini ödünç veriyordun, sesini, yüzünü... Ve yaşıyordu o. Ama şu anda, cesaretini ödünç veremiyor sana o, baksana şuracıkta korkudan tir tir titriyor, ağlayıp sızlıyorsun... (**bir duruş. Sonra sert bir sesle :**) Dinle bak, Ascasio'nun son tiradını, hani o düşmanlarına doğ-

ru döndüğü zaman ki konuşmasını tekrarlamamı istiyorum, işitiyor musun... İstiyorum... Haydi çabuk ol! Hem güzel yap bunu! Yoksa, Bizim Cellat Garcia'ya teslim ederim seni, o da, bir sürü işkenceler arasında kerpetenle tırnak nasıl sökülürmüş gösterir sana zevkle. Anladın mı? (**Askerlere**) kesin gürültüyü, siz de. Açılın şöyle! Size bir edebiyat parçası tattırmak istiyorum. Bu fırsattan yararlanın. Yazık ki tüm piyes bu ton'da değil... (**Salcedo'ya**) Haydi bakalım, seni dinliyoruz.

Komedyen, elimden gelmez anlamına işaretler yapar. İzquierdo kaşlarını çatar ve kaba bir tonla :

İZQUIERDO — Ascasio'nun son tiradını söylemeni istiyorum, duydun mu? Yap sanatını! Unut kendini! Unut bizi! Ölmek üzere olan Ascasio'dan başka her şeyi unut...

KOMEDYEN (**karışık bir umutla cesaretlenmiş, kuru tekdüze bir sesle**) — «Ey ölüm! İşte zaferin! Bu akşam, örtecek beni kanatların. Yirmi savaşta dokunup geçtin bana, ama şimdi sen, taa böğrümdesin dikkatli ve sadık!»

İZQUIERDO — Evet, evet. Bırak bu karma karışık şeyleri şimdi. Hemen tiradın sonuna gel, hani düşmanlarına sesleniyor ya!

KOMEDYEN (**yumuşak başlı**) — «Sizden, Castillans, nefret etmiyorum sizden! Zira, Tanrı çağırıyor beni ve ben, yüreğim tüm kirlerden arınmış olarak gitmeliyim ona! Nefret etmiyorum sizden! Nefret etmek istemiyorum, çünkü Kurtarıcı, kendisi nasıl bağışladıysa, bizim de bağışlamamızı buyuruyor! Sizi lanetlemem ve ruhunu sü-kûn içinde tutabilmek gücümü, Tanrıya olan sonsuz sev-

gimden alıyorum. Ah! Hayatımda bunun kadar acı bir kavgaya girmemiştım! İşte gün geldi saat çaldı! Ey, her şeyin sahibi Tanrım, görüyorsunuz beni ve okuyorsunuz içimde...»

İZQUIERDO (birdenbire keser) — Yeter! (**Askerlere**) Şahane değil mi? Ölmek üzere olan bu adam, Tanrıya inanıyor ve cellatlarını başışlıyor! (**Salcedo'ya**) Ne kadar güzel oynadın, Salcedo! Gerçekten, benim sayemde, kendi gerçek ölümün karşısında, birkaç saniye boyunca, Ascasio'nun yiğit ve alicenap ruhuna yeniden sahip oldun!

KOMEDYEN (isyan eder) — Rezil! Rezil herif seni! Sırtlan yürekli, pis herif seni!..

İZQUIERDO (hoşgörür) — Ne kadar da nefret ediyorsun benden, Salcedo! Bakışın ne kadar da kin dolu! Ama söylediklerini düşün! Yani Ascasio'nun söylediklerini: «Tanrının yanına, yüreği tüm kirlerden temizlenip çıkmak gerekir» Tanrı lanet etmeden ölmeyi ve cellatları başışlamayı buyuruyor! (**Peder Coronil'e**) Öyle değil mi, Aziz Peder?

PEDER CORONİL (soğuk) — Hayır.

İZQUIERDO — Nasıl, hayır?

PEDER CORONİL (Komediyene) — Hayır. Tanrı, cellatlarını yalnız başışlamayı değil, aynı zamanda sevmeyi de emreder!

İZQUIERDO (bir gülüşle) — Bu biraz abartmalı geliyor banal

PEDER CORONİL (basitçe, komedyene) — Pilate Mahkemesi avlusunda işkence edilmeyi beklerken askerlerin eline teslim edilen İsa, çarmıha gerilmesini isteyen gürûh karşısında aşkla, sevgiyle doluydu ve...

KOMEDYEN — Aziz Peder, koruyun beni...

PEDER CORONİL — Bu adam itiraf etmezse eğer ve özellikle de Tanrının arzusu buysa, bu akşam öleceksin. Boyun eğmen gerek. Tanrının yollarına nüfûz edilemez...

KOMEDYEN — Ama suçsuzum ben!

PEDER CORONİL — Suçsuz kim var kil

KOMEDYEN (İzquierdo'yu göstererek) — Ah! Hayatımı kullanan, hayatımla oynayan şu adamdan nefret ediyorum!

PEDER CORONİL — Tanrıya böyle karşı gelmemelisin, oğlum! İsa, dağda, müritlerine şöyle demişti: «Size kötülük edenler ve sizi öldürenler için dua edin!» Ayrıca şöyle de demişti: «Dar kapıdan girmeye zorlayın kendinizi» Kendini düşünme, ama kapalı kapının ardında umutsuz kalacakları, tümünden mahvolacakları düşün! Tanrının sana ayırdığı saat gelip çalınca, bu hayata esef etmemeli, bu hayata ve çürüyüp gidecek olan bu bedene, bu dünyanın yalancı hazinelerine. İnsan yalnız Tanrıyı ve bu dünyada terkedilmiş zavallıları düşünmeli. İşte bunun için, seni öldürecek olan insanların kardeşlerin olduğunu, böyle olduklarını kabul ettiğini ve ruhunun derinliklerinde onları sevdiğini söyleyerek ölmelisin!

KOMEDYEN (isyan etmiş) — Onları sevmek mi, Aziz Peder!

PEDER CORONİL — Son soluğuna dek, sen nasıl onları affediyorsan Tanrının da onları bağışlamasını ve sonsuz rahmetinden onların üzerlerine saçmasını dileyerek...

KOMEDYEN (**umutsuzlukla**) — Hayır! Hayır! Hayır!

PEDER CORONİL — İsa'nın, cellatların elindeyken duyduğu duyguları benliğinde muhafaza et! Böylece kurtulmuş olacaksın! Zira biliyorsun ki, gök ve yer geçecek, bizi çevreleyen her şey bir gün toprak olacak, ama yalnız ve yalnız Tanrının zaferi ebediyen kalacaktır!

KOMEDYEN — Hayır, Hayır Aziz Peder! Hayır! Bizi katleden bu adamın yanını tutuyorsunuz siz! Tanrı o yanda değil! Ve Tanrıya hizmet etmiyorsunuz siz! O adalet, sevgi Tanrısı adına göreviniz bizi savunmaktır! Savunun bizi! Böyle ölmeye boğun eğmek istemiyorum ben. Ötekiler de istemezler zaten. Hiçbir şey yapmadık biz. Bolivar'ı yakalamanın başka yolları da vardır. Montserrat'ı konuşturmanın da başka yolları olmalı, onu ele vermesini elde etmenin de! Bizim kurbanı olduğumuz pazarlık canavarca bir şey. Böyle bir şeyin Tanrıya küfür olduğunu ilk siz anlamalıydınız. Altı insanın hayatıyla oynayarak Tanrıyla alay ediliyor burada. (**İzquierdo'yu göstererek**) Bunu ona söylemeli! Bunu ona söylemek de size düşer! Yer yüzünde Tanrısal merhameti temsil eden size! Sizse bizi iyi ölmeye inandırmaya çalışıyorsunuz hep. Ama asıl onu inandırmalısınız bizi bırakmaya ve üzerimizde olduğunu iddia ettiği hakkın, yalnız Tanrıya ait olduğunu! İçimizden ikisi az önce yok olup gittiler! İki suçsuz! Bu adamın niyetlerine yardım etmekte direnirken, Aziz Peder, İnsanlara ve Tanrıya karşı işlenen adsız bir suçun ortağı oluyorsunuz.

PEDER CORONİL (**hakarete uğramış**) — Yeter! (**Bir duruş. Sonra daha sakin bir tonla**) Cevap ver bana : Hıristiyansın değil mi?

KOMEDYEN — Evet, Aziz Peder. Ve Tanrıya karşı büyük bir günâh işlemediğime ve buyruklarını her zaman yerine getirdiğime dair inancım vardır...

PEDER CORONİL (**sözünü keser**) — Yeterli değil! Hayır, bir hıristiyan için temiz bir ruha sahip olmak yetmez! Bir hıristiyan aynı zamanda Tanrının bir askeridir! (**bir duruş**) Kral, otoritesini, Kaadir-i mutlak Tanrıdan alır, Salcedo! Bolivar, Majestelerine isyan etmiştir. O halde Tanrının düşmanıdır o. Hem öyle bir düşman ki, her hıristiyanın görevi, Bolivar'ın ele geçmesi için her şeyi feda etmektir. İşte bunun içindir ki, yüceler yücesi Tanrının şan ve şerefi bu gece, bu haydudu yakalayabilmek için senin hayatının söz konusu olmasını istemektedir! Sen Salcedo, hıristiyan olarak, bu alın yazısına yalnız boyun eğmek değil, ondan dolayı sevinç de duymalısın!

KOMEDYEN (**iyice korkmuş**) — Aziz Peder!

İZQUIERDO (**eğlenerek**) — Gördün mü bak, Salcedo! Mantık işte bu! Kral otoritesini Tanrıdan aldığından, krala karşı isyan etmek, Tanrıya isyan etmek demektir. Öyleyse, krala karşı isyan eden Bolivar...

PEDER CORONİL (**kızmış**) — Yeter, Izquierdo!

İZQUIERDO (**birdenbire ciddileşir**) — Evet, yeter. (**sertlikle**) Aslında, böyle bir tartışmaya nasıl girdiğinizi sorup duruyorum kendi kendime. (**Alaycı gülüşünü yeniden takınır**) Çünkü Montserrat sizi dinliyor, onu unutup gittiniz. Ve eğer, Salcedo'yu, kendini sevinçle feda etme-

sinin görevi olduğuna inandırırırsanız, Montserrat'nın ona acıması için bir neden göremiyorum ben. Tersine, bu onu susmaya götürür, şu Salcedo'cuk Tanrının askeri olarak ölmek onurunu kazansın da, göğe kolaylıkla ersin diye!

PEDER CORONİL — Ama bu bedbaht beni suç ortaklığıyla suçluyordu!

İZQUIERDO (**sözünü keserek**) — Evet. Bu ayrı bir şey. Her ikiniz de Tanrıyı kendi usamlamanıza göre aldınız. Salcedo'nun usamlaması doğru, onunkine karşı olarak sürdürdüğünüz sizinki de doğru, Aziz Peder. Ama hiçbir zaman anlayamayacaksınız, çünkü, elemanı Tanrı olan ve sonsuza dek değişken bir sorunda gereğinden fazla mantık kullanıyorsunuz. Salcedo'nun Tanrısı bir sevgi ve merhamet Tanrısıdır. Sizinkiye Aziz Peder, otoritesine şan ve onuruna düşkün bir Tanrı. İşte bizim yanımızda mücadeleye kattığınız Tanrı da bu Tanrı, öyle ki siz bizim suç ortağımız olmasanız bile, en azından bizim müttefikimizsiniz.

PEDER CORONİL (**hakarete uğramış**) — İzquierdo!

İZQUIERDO — Hayır, Aziz Peder. (**alaylı**) Madem ki Tanrı kendi iradesini göstermedi, benim araya girmemin zamanıdır. (**Montserrat'ya**) Haydi bakalım, Montserrat! Bir sözcük, senin bir sözcüğünle, dramatik sanata, en iyi oyuncularından birisini bahşedeceksin. Az önce yeteneğinin, sonsuz yeteneğinin, küçük bir kanıtını gördün. Onu böyle ölmeye bırakacak değildir her halde. Büyük bir sanatçı o! İyi bir hıristiyan! Yasalara saygılı bir İspanyol! Şu yerli gürûhunun arasındaki tek İspanyol! Ne krala, ne de Tanrıya karşı bir günâh da işlememiş! Ne dersin ha? (**Peder Coronil'e**) Görüyorsunuz Aziz Peder, İsa'yı

çarmıha gerdiren Ponce Pilate kadar az bir mutlulukla aracılık yapıyorum bağışlatmak için. (**Montserrat'ya**) Konuşmuyorsun öyle mi? Suskunlukların ne kadar da ölümcül!

Daha önce de belirtildiği gibi trampetler kesilmemişti. Sağır bir gürültüyle çalmakta devam ederler. Komedyen korkuyla, Peder Coronil'in koluna yapışmıştır.

KOMEDYEN (**ağlar**) — Aziz Peder, Aziz Peder! Olmaksız bir şey bu! Engel olun n'olur! İstemiyorum öldürülmeyi! Aziz Peder, acıyın bana, merhamet!

İZQUIERDO (**sert**) — Yeter! Salcedo! İspanyolsun sen! Unutma bunu! Ve hem unutma ki Montserrat konuşmazsa, hiç ama hiçbir şey kurtaramaz seni! Hiçbir şey ve hiç kimse! Ne Peder Coronil'in boynuna sarılmak, ne ağlamak, ne yalvarmak! Çömlekçi ve tüccar olduklarından başka gözükmeyi bilmiyorlardı. Ama sen, sen duygularını saklamayı biliyorsun, hatta hissettiklerinin tersi olan duygularını bile. Tiyatro'da kendininkinden daha soylu kişileri oynadın. Biraz lâıyk ol bunal!

Komedyen, Peder Coronil'in kolunu bırakır. Sertleşir, elini alınna götürür. Sonra kendiliğinden askerlerin arasına girer, Peder Coronil arkasından çıkar, kapı açık kalır.

Ü Ç Ü N C Ü S A H N E

PEDER CORONİL ve KOMEDYEN hariç, öncekiler

İZQUIERDO (**Montserrat'ı kollarından yakalar ve onu sahnenin ortasına, çeker. Orada, ensesinden yakalayıp onu dışarı bakmak zorunda bırakır**) — Montserrat! Daha zaman geçmedi.! Henüz dönmediler duvarın köşesini, ama bak, taa dipte, kaldırımların üzerinde, bak, kıvrılmış ve sapsarı; çömlekçi ve yanında büyük Salas İna. Onları oraya sürüklediler! Salas İna! Hani mutlu olmanı! Hani hiç eksiği olmayanı! Görüyor musun onu, süzeye dönmüş göğsüyle!

MONTSERRAT (**kurtulmak isteyerek**) — Bırak beni!

İZQUIERDO (**yanında**) — Montserrat. Lazar'ın yeniden diriltilişine inanıyor musun?

MONTSERRAT — Evet.

İZQUIERDO — Demek, sargıları içinde pis pis kokarak, dört gün sonra, İsa'nın sesini duyup mezarından kalan Lazar'a inanıyorsun?

MONTSERRAT — Evet.

İZQUIERDO (**onu tekrar kolundan yakalar ve avludaki kadavraları gösterir**) — Montserrat! Şuraya atılmış ve daha bu akşamdan itibaren kokuşmaya başlayacak olan bu et yığınlarından Tanrının bir gün yeniden insan yapacağına inanıyorsun ha? (**Montserrat kurtulur ve bir adım geriler**) Ama, bu duvarın önünde her şeyin bittiğini, bu duvardan sonra hiçbir şey olmadığını, bir şeyler varsa bile, bunların taşların ebedi ilgisizliği ve uzayın

sonsuz sessizliği olduğunu anlamıyor musun? Ah! Biliyorum şimdi, biliyorum bu denli cesareti ve bu denli merhametsizliği nereden bulabildiğini. Ama ben, tüm bunları kanımın boynuma vuran atışlarından alıyorum. Yürek dilinde, göğsümde, her saniye geçtikçe, yüreğim bana bu dünyaya adandığımı söylüyor.

MONTSERRAT (**sağırca**) — İsa'nın sözlerine inanmasaydım bile, Bolivar'ın kavgasını kendi kavgam yapardım. Çünkü binlerce zavallıya, Tahrının yarattığı olmanın onurunu kazandırmak söz konusu!

İZQUIERDO — Ama kutsal kitap Tanrının bizim içimizde olduğunu söylüyor ve eğer, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak, canlı insanların üzerine silâh doğrultturuyorsan, bu Tanrıya doğrultmaktır tüfekleri. Ve bu suç için ne olursa olsun onun lânetinden kurtulamayacaksınız!

MONTSERRAT (**basitçe**) — Lânetinden kurtulmama-yı da kabul ediyorum!

İzquierdo kızgınlıkla onu tokatlamak için kaldırır elini. Ama trampetler kuvvetle çalar ve manganın boşalan tüfek sesi elini tam havada yakalar. Elini salar aşağı ve omuzlarını silker. Tek ve son kurşun sesi işitilir. İzquierdo sahneyi arşınlamaya başlar. Peder Coronil girdiğinde o çok derinlere dalmış gibidir.

D Ö R D Ü N C Ü S A H N E

Öncekiler ve PEDER CORONİL

İZQUIERDO — Aa, burdasınız demek, Aziz Peder! Nasıl öldü? Ağlayıp sızlayarak mı? Vurdumduymaz mı? Umutsuz mu?..

PEDER CORONİL — Soyluca öldü, çok sakindi, sanki bir ilâhî sükûnla...

İZQUIERDO — Mükemmel! Demek Ascasio rolünde ölmeyi seçti! Onunla ne büyük bir sanatçı yokoldu... Çok korkuyordu ölümden. Sanki cesur birisiymiş gibi ölebilmek için ona ne kadar cesaret ve yetenek gerekmiştir kim bilir. Böylesine bir komedyeni ne kadar özsem azdır ve...

PEDER CORONİL (**sabırsız**) — İzquierdo, onun ölüm söylevinden bizi yoksun bıraksan da olur!

İZQUIERDO — Peki! Demek devam edeceğiz ha! Şu zavallı Juan Salcedo gibi, birinci sınıf profesyonel bir oyuncu bile, her şeye karşın Montserrat'ın yüreğini yumuşatmayı başaramadı. Bu zavallıların özgürlük, adalet, insanlık onuru için, istekleri dışında ölmelerinden korkarım... Büyük ilkeler büyük tufanlara benzerler. Hep toplu bir yaratık yoğaltımını doğururlar. Haa, insanlık onuru demiştik değil mi, Montserrat? Bu konuda şu benim Sierra-Chavaniz serüvenimi anımsar mısın? Bolivar'ın adamları beni boynuma kadar toprağa gömdüklerinde sırayla yüzüme işemişlerdi! Eğlenceli değil mi? Başımı görerek gülmekten kırılıyordı zaten onlar da. Daha sonra, dört gün boyunca toprak yedim. Beni Alora Alayının süvarileri kurtardı. Tam zamanıydı. Çünkü be-

denim ve baldırlarım boyunca vicırdayan kurtları duymaya başlamıştım bile. Yani hazırlanıyordı kurtlar, anlıyorsun değil mi? (**keskin ve kısa bir gülüşle güler**) Ama insanlık onurunun utkulu savunucuları üzerine anılarımı anlatmakla boşuna zaman harcıyorum... Ciddi şeylere dönelim bakalım! Hııı? Sıra kimde?

ELENA (**İzquierdo'ya doğru ilerler**) — Bende!

İZQUIERDO — Sen? Ama hayır güzelim! Daha önce söyledim sana: Seni, seni bu gece yatağında öldürecek ben!.. Aştan! Topçu alayının ta sonundan duyulacak inlemelerin! Moralès! Al şunu götür bari! (**Ricardo'yu işaret eder, o da kendiliğinden askerlerin arasına girer hemencecik**).

PEDER CORONİL — Bir dakika!

İZQUIERDO — Ne istiyorsunuz, Aziz Peder?

PEDER CORONİL — Bu kız da arkadaşlarının kadetine uğramalı.

İZQUIERDO — Nasıl? Aziz Peder, ona yapacağım iyiliklere karşı mı çıkıyorsunuz?

PEDER CORONİL — Az önce Salcedo için geçerli olan uslaamlama, bu kız için de geçerlidir? Bu kız, Montserrat'ya Bolivar'ın saklandığı yeri itiraf ettirmek için buradadır. Yani bu kızın hayatı, Tanrının davasıyla iç içe bulunan Majestelerinin davası için söz konusu olmaktadır.

İZQUIERDO (**iyi oyuncu**) — Gayet tabii.

PEDER CORONİL — Peki, bu kızın kurban edilmesinin Montserrat'ı sonunda yumuşatmayacağını ve Boli-

var'ı ele vermeye karar verdim diyeceğini kim söyleyebilir?

İZQUIERDO (**alaycı**) — Bir çeliği yumuşatacak kadar güzel olduğu bir gerçek. Uslamlamanız fena değil, Aziz Peder! Ağzınızın tadını bilvorsunuz!

PEDER CORONİL — İşi alaya almanın yararı yok. Davranışının suç olacağını düşünmedin mi hiç?

İZQUIERDO (**gözleri Elena'da, dalgınca**) — Gerçekten de, suç...

PEDER CORONİL (**iyice kızmış**) — Gerçekte İzquierdo, Şeytanın aldatıcı sesine çabuk bırakıyorsun kendini!

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Ah! Gayet tabii! Şeytanın aldatıcı sesi...

PEDER CORONİL (**sinsice kabul ettirmek isteyerek**) — Daha dün, Ekselanslarına; şehvet şeytanının her şeyi feda edecek noktaya getirdiği bir ruhu yalnız ateşin temizleyebileceğini söylüyordum!

İZQUIERDO (**karşısında, ona bakar ve alaycı**) — Çok değerli bir bilgi! Öyleyse, bizim kanları biraz fazla kaynayan arkadaşlara, kendilerinin canlı canlı ateşte bir güzel kebab olmak tehlikesine atıldıklarını haber vermeliyim! (**Ricardo'ya**) Pekâlâ, küçük bey, hiçbir şey söylemiyor musun? Dostumuz Montserrat'ya söylemiyor musun hiçbir şey? Onu yumuşatmayı denemeden kendini kurşuna dizdirecek misin hemen? (**Ricardo, inatla başı aşağıda durur**) Söyle bakalım hele, adın ne senin?

RİCARDO — Ricardo.

İZQUIERDO — Cesursun, Ricardo! Severim cesareti. Seninkini daha bir takdir etmek isteğim var. (**Ricardo ona bakar**) Evet, bizim yetenekli celladımızın mahzeninde küçük bir şansa ne dersin? Yoo, hemen, öyle basit bir ayak tırnağı yakıcısıdır diye düşünme! Celladımız gerçekten bir sanatçudur ve sanatını çok sever! Bir kerpeten ustası. Hem okuma yazması da var! Kendini yetkinleştirmek için anatomi inceliyor!.. Haydi konuş bakalım!

RİCARDO (**sertleşir ve boğuk bir sesle**) — Bolivar öcümüzü alacaktır.

İZQUIERDO — Dostumuz Garcia'nın canlı hayvanlar üzerinde yaptığı deneylere hizmet ettikten sonra bir çukur dibinde çürüyeceksin ve öcün alınacak, güzel iş doğrusu! Hem sonra, Bolivar'ın senin öcünü alacağından emin misin?

RİCARDO — Evet.

İZQUIERDO — Bunu sana Montserrat mı söyledi?

RİCARDO — Evet.

İZQUIERDO — Peki sana Bolivar'ın Curaçao'ya geçmek için fırsat aradığını da itiraf etti mi?

RİCARDO — Curaçao'ya gitmeyecektir ol!

İZQUIERDO — Montserrat! Bolivar'ın Puerto - Caba-lo'dan kaçısından sonra, kâğıtları arasında bulunan mektubunda ne yazdığını dilinle sen söyle ona! Mektubu sen de okudun Montserrat... Haydi. Bak hatırlatayım sana! Bu mektupda, Bolivar, Curaçao'daki İngiliz Hükümetin-

den, adaya sığınmak için izin rica ediyordu ısrarla! Doğru mu yalan mı?

MONTSERRAT (kızgınlıkla) — Ama bu mektup gönderilmedi hiç bir zaman!

İZQUIERDO — Ama niyeti öyleydi. (**Peder Coronil'e**) İyi söyledim mi, Aziz Peder?

MONTSERRAT — Ne demek istiyorsun? Herkes biliyor ki Bolivar bir alçak değildir. Bunu sen de biliyorsun. Ve o bize karşı ölesiye kavga vermek isteğinin bin kanıtını vermiştir şimdiye dek!

İZQUIERDO — Ama Curaçao'ya gidiş olasılığı yabana atılacak bir şey değil. Bu mektup kanıtlar bunu. Ricardo, bak yavrum...

MONTSERRAT (şiddetle) — Hayır, bu mektup hiçbir şeyi kanıtlamaz. Yenilgisinden Sonra, Bolivar'ın elimize düşmemek için Curaçao'ya kaçmayı denediği doğrudur. Puebla'daki isyancı bölgelerin varlığı kendisine zamanında haber verilmişti ve haberi alır almaz, hasta olmasına, yol erzağı ve yardım umudu olmamasına karşın yola koyuldu kendisini bekleyenlere kavuşmak için. Atıldığı tehlikeyi bilerek bizim bölgemizden geçmeyi göze aldı ve düştü yola. Beni onu yakalamak için gönderdiler. Gördüm onu, konuştum onunla! Haklı olan o. Eğer Bolivar bu gece yakalanmazsa, gene bu gece adamlarıyla olacaktır! Öleceğimden nasıl eminsem, bundan da böyle eminim!

RICORDA (donuk) — Sana inanıyorum, Montserrat!..

İZQUIERDO — Aptal! Kendi ağızıyla söyledi sana : «Eğer yakalanmazsa» diye. Hele bir de onu yakalamayı başardığımızı düşün? Hayatını boş yere heba etmiş olacaksın!

RICARDO (donuk) — Babam öldürülmüştü... Ben çocukken.. İspanyollar öldürmüştü onu,

İZQUIERDO — Kendini bugün aptalca kurşunlatman için bir neden mi bu?

Ricardo başını eğer. İzquierdo gözlerini kırptırarak ona bakar.

İZQUIERDO — Anlaşıldı. Seansı uzatmakta anlam yok. Madem ki, Bolivar'ın amacına ulaşacağı gibi, tek bir umut için kendini ölüme bırakıyorsun, mesele yok! Sen, hiç değilse niçin öldüğünü biliyorsun! Bunun bilincindedin değil mi?

RICARDO (başını kaldırır ve ona dimdik bakar) — Bilincindeyim. (**Yeniden eğer başını**).

İZQUIERDO (hoş görür bir gülüşle) — Çocuk! Boğularak, bir çatının altında ezilerek, ya da mantardan zehirlenerek ölebilirdin, böylelikle hiçbir şey anlamayacaktın! Ama bak, burada, biliyorsun neden öldüğünü! Ve görünüşe göre senin için önemli olan da bu! (**Moralès**) Moralès! Götür bakalım şu kahramanı! Bir kahramanın görünümü beni her zaman üzmüştür. Ölmek için bahaneler bulmayı sevmem ben.

Askerler Ricardo'yu sararlar. Trampetler daha hızlı vurur. Eşiği aşarken Ricardo Montserrat'ya döner ve basit bir ifadeyle: «Seninle beraberim» der. Kapı Moralès'in arkasından kapanır.

B E Ő İ N C İ S A H N E

İZQUIERDO, MONTSERRAT. ANNE ELENA
PEDER CORONİL, ASKERLER

MONTSERRAT (**alt-üst olmuş**) — Durdurun, durdurun bu cinayetleri! Devam edemez böyle! İzquierdo! Her yanın kana bulandı! İzquierdo! Tüm bu kanların hesabını Tanrı katında vereceksin!

İZQUIERDO (**soğuk**) — Senin bir sözünle, Ricardo geri gelebilir!

MONTSERRAT (**başını elleri arasına alır**) — Uzaksın Tanrıya İzquierdo! Bir gün susayacaksın Tanrıya! Arayacaksın onu! Seninle Tanrı arasında bu kan denizi, bu göz yaşı ırmağı olacak! Umutsuzca öleceksin! Korkunç olacak sonun, korkunç!

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Ricardo'yu kurtarmak için söylenmesi gereken bunlar değil!

MONTSERRAT (**boğuk sesle, yalvararak**) — Kendini düşün İzquierdo! Seni bekleyen şey! Seni bekleyen Tanrıyı!

İZQUIERDO — Beni şaşırtan şey, şu Montserrat; ilk üç tutsak için kılını bile kıpırdatmadın, ama Ricardo için bakıyorum da birdenbire bana yalvarmaya, bana hakaret etmeye başlıyor, hatta başıma gelecek belâları sıralıyor, niçin?

MONTSERRAT (**atılımla**) — O genç İzquierdo! Daha ne yaşadı ki! Bağışla onu!

İZQUIERDO — Gitgide daha bir şaşırtıyorsun beni! Yirmi yaşındaki Ricardo'nun ölümü, ne bileyim elli yaşındaki çömlekçininkinden daha fazla duygulandırıyor seni. Öyle değil mi? Bu şu anlama gelir; sen bir insanı, o insanın önünde kalan yaşama süresine göre kurtarmak istiyorsun! Aslında senin seçiminde bir matematik yan da var! (**sessizlik. Trampetler hep çalmaktadır ve Montserrat bu konuşmayı dinlemekten çok, gürültüyü dinler gibidir.**) Gerçekte de, başka değerleri göz önüne alarak seçebilirdin! Örneğin: Salcedo'nun hayatını kurtarmak daha iyidir, çünkü büyük bir sanatçısıdır! Ya da Salas İna'nın hayatını kurtarmak yeğdir diyebilirdin; zengin tüccar, mutlu ve sevilen koca! Ama hayır! Sen ne en kültürlüsü için, ne de en mutlusunu için değil, ama en genci için rica ediyorsun! Ayrıca, içlerinde yazgısını kabul eden tek insan da o! Bugün ölmesinin, değer olarak hayatını geçen bir davaya yararlı olacağını düşünen tek insan!

MONTSERRAT — İzquierdo, daha çocuk ol!

İZQUIERDO — Orası öyle. Ama bu cins çocuklar daha bu yaşta tüfek kullanmasını bilirler! (**bir duruş**) Gene de seçiminde zayıf bir nokta var. Eğer Ricardo'yu bağışlarsam, üç dakika sonra, sokakta ezilip ölmeyeceğini, ya da daha sonra sıtmadan gitmeyeceğini hiçbir şey garantileyemez bana! Sen Ricardo'yu kurtarmak istiyorsun çünkü, diyorsun ki arkadaşları arasında en çok onun, daha birçok yıllar... Yaşama umudu var. Aynı şekilde Bolivar'da, bu memleketi bizim egemenliğimizden kurtarmak

umudu olduğu için korumak istiyorsun. Umut! Hep umut!
Bundan başka bir şey yok kafanda!

*Manga'nın boşalan silâh sesleri duyulur.
Sonra, tek bir silâh sesi. Montserrat, yum-
rukları sıkılı, başını yere eğer.*

İZQUIERDO — Eee, şu gürültüden sonra hâlâ var mı umudun?(**sessizlik**) Ama senin uslamlamana gireceğim ben de, Montserrat! Demek gençlik karşısında yumuşuyorsun. (**Elena'ya**) Daha senin sıran gelmedi güzelim! Bu gece, kızlığını kaybetmek şansın olduğunu sezer gibiyim! Ve mutlu bir sevgili olmam gerektiğinden seni kurtarmak için son bir girişimde bulunacağım. (**Peder Coronil'e**) Aziz Peder, bu kızın sonuncu olmasını kabul ediyor musunuz?

Anne inlemeye başlar. Peder Coronil ona doğru gider ve ellerini tutar.

ALTINCI SAHNE

Aynı kişiler, sonra MORALÈS

İZQUIERDO — Aa! Sen misin Moralès! Eee, nasıl davrandı bakalım?

MORALÈS — Cesaretle öldü. Gözünü bağlatmayı istemedi. Ama ben gene de kendini karşıya, duvarın dibine yerleştirdim tabii. Ateş emrini vereceğim anda «yaşasın» diye bağırdı. «yaşasın bilmem ne.» Hiç kimse anlamadı. Ama her halde : «yaşasın özgürlük», ya da, «yaşasın devrim» gibi birşeydi.

İZQUIERDO (**bir gülüşle**) — Yaşasın bilmem ne ha. Eğlendiriyorsun beni, Moralès!

MORALÈS (**alınmış**) — Ama, bize sırtını çeviriyordu ve...

İZQUIERDO — İyi. İyi. (**Montserrat'ya**) Memnun musun? Sevgili Ricardo'n Bolivar'cılara lâıyk bir şekilde öldü. Ne kadar da gençti, değil mi? Şimdi de sıra, şu kadının! Ve unutma ki iki yavrusu var. Bir evde kapalılar şimdi. Eğer bu kadın ölürse, onlar da açlıktan ölecekler! İki çocuk için ağır, zalim bir ölüm! Ve normal olarak önlerinde bütün bir hayat var, dümdüz bir hayat, arkalarında bıraktıkları hiçbir şey yok daha! En az altmış yıl yaşarlar! Ne dersin buna? Senin değer ölçünle tüm şanslar bu çocukların! (**Anne'ye**) Kadın! Hazırlan! Saatin geldi!

ANNE (**zorlukla kopar Peder Coronil'den ve İzquierdo'ya**) — Hayır! Hayır! Bırakın gideyim ben! Merhamet! İki küçük yavrum var! Evde kapalı kaldılar! Onlar için ölmek gerekseydi sevinçle kabullenirdim, yemin ederim size sevinçle... (**ağlar**).

İZQUIERDO — Deli kadın! Bana değil, ona yalvar! Niçin bana söylüyorsun?

ANNE (**Montserrat'ya doğru gider**) — Anlamalısın sen! İki küçük çocuğun hayatı tüm fedakârlıkları haketmez mi? Yapayalnızlar! Böyle ölüme terkedemezsin onları! Bir çocuğu öldürmek cinayetlerin en korkunçu! Düşünsene! O kadar küçücükler ki! Yaşamaktan başka birşey istedikleri yok! (**İzquierdo, Montserrat'ya, «Görüyor musun» anlamına bir jest yapar**) Kendimi savunmuyo-

rum, ama onları!.. İki küçük çocuğu böylece katlemezsin! (**Başı eğik, kolları sarkık, ağlar. Montserrat altüst olmuş gibidir. Dışarda, trampetler ağır ağır çalmaya koyulur.**)

ANNE — Dinle beni! Bak bana! Gör göz yaşlarımı! Bir erkek yüreği bir annenin umutsuzluğu önünde kaskatı kalabilir mi? Hem, çocuklarını korkunç bir can çekişmeye terkettiğini bilerek ölen bir annenin! Kollarına bir çocuk almadın mı hiç? Küçücük bir çocuk yüreğini sızlatmadı mı hiç? Ah! Görseydin yavrularımı yumuşardın sen de! Pırıl pırıl, canlı... (**Montserrat'ya yaklaşmıştır. Büyük bir tatlılıkla, yumuşaklıkla yalvarır**) Şimdi en küçüğünü emzirmek saati. Beşiğinde ağlamaya başlamıştır bile. Bak göğüslerime. Küçücük kollarını oynatarak beni çağırmaktadır! Ve ben şuracıktayım, göğsümü şişiren tüm sütümle! Söyle, çocuğunu emziren bir ana öldürülebilir mi? (**Montserrat, Anne'yi omzuna doğru çekmiştir. Korkunç derecede solgundur Montserrat**). Tanrı yarattı onları! Tanrının yarattığını öldürtebilir misin? Söyle? İnaniyor musun Tanrıya? Biliyorsun ki ölüme bırakamazsın onları! Hakkın yok buna! Bu Tanrıya karşı günâh işlemekten de beter!

MONTSERRAT(**elini kaldırır**) — İzquierdo! (**Hari-kulade birkaç saniye geçer. Sonra Montserrat boşuk bir sesle ve kendini zorlayarak**) İssız bir ev, yoldan beş yüz metre içerde. Bu yol...

ELENA (**bir çığlıkla**) — Hayır! Susun! (**bir duruş. Sonra daha alçak bir sesle**) Kendinize gelin! Artık alçak olacak zaman değil! Bizimkilerden dördünü kurban ettiniz şimdiye dek! Artık çok geç. Susun!

PEDER CORONİL (**kızgın**) — Köpek! Götürün şunu! Çabuk olun! (**İzquierdo'ya**) Görüyorsun ki onu biraz önce kurşuna dizdirmek daha iyi olacakmış! Senin hatan! (**Askerlere**) Haydi!

Askerler Elena'nın üzerine atılır ve sürüklerler. Elena, İzquierdo'nun önünden geçerken, İzquierdo kıza kıvılcımlı gözlerle bakar ve zorla kollarına alarak dudaklarından öper. Ancak çırpınabilmektedir Elena. Tekrar bırakır İzquierdo. Peder Coronil, askerlere «acele edin» gibilerinden bir işaret yapar. Odanın öteki ucunda Montserrat yeniden dikleşir. Kendini topladığı anlaşılır.

YEDİNCİ SAHNE

MONTSERRAT, İZQUIERDO, MORALÈS
PEDER CORONİL, ANNE, ASKERLER

Elena kapıdan çıkarken trampetler daha hızlı çalarlar. Anne İzquierdo'ya doğru atılır.

ANNE — Hayır! Hayır! Durdurun! Öldürmeyin onu! Konuşacak! (**Peder Coronil'e**) İyi bir insan bu adam! Göreceksiniz, konuşacak! (**İzquierdo'ya**) İsteddiğiniz her şeyi söyleyecek! Her şeyi! Bekleyin biraz! (**Montserrat'ya**) Konuşacaksın değil mi? Elena'yı öldürmelerini istemiyorsun değil mi? Beklemelerini söyle onlara! Yalvarırım sana! (**Trampetler daha hızlı çalar Anne İzquierdo'ya dö-**

ner) Askerlere beklemelerini söyleyebilirsiniz! Beklesinler biraz! Ne kadar zalimsiniz, erkekler! Öldürmek ne kadar da kolay sizin için! Bilmiyorsunuz! Bilmiyorsunuz!

İZQUIERDO (**Montserrat'ya**) — Montserrat! Konuşsan... Hayatın başışlanacak! Tek kelime söyle! Elini kaldır, bizzat ben durduracağım! Ama çabuk ol! Bolivar'ın da hayatı başışlanacak! Yalnız sınır dışı edilecek! İkiniz de Afrika'ya gönderileceksiniz! Bunu alıyorum üzerime! Ekselanslarından sizin için...

PEDER CORONİL — İzquierdo!

İZQUIERDO (**Montserrat'ı yakasından yakalar ve kabaca sarsar**) — Konuşsana, konuş diyorum aptal! Bir söz söyle! Suskunluğun kin çağırıyor. Sözcüklerin ölü bir bedene saplanan kurşunlar gibi girdiği şu kafayı tabanlarımın altında ezmeyi isterdim!

Manga'nın boşalan silâh sesleri. Trampetler kesilir. İzquierdo, Montserrat'ya şiddetli bir tokat atar. Sonra onu bırakır ve yeniden sahnenin ortasına gelir.

ANNE (**umutsuzluktan çılgına dönmüş**) — Lânet! Lânet olsun! Hepinizi lânetliyorum! Tanrı da lânetleyecek sizleri! Çocuk katilleri! Alçaklar! Alçaklar! Yüz kez alçaklar sizi! (**Uluyarak masanın üzerine yığılır. Peder Coronil üzerine eğilmiştir, alçak sesle kulağına fısıldamaktadır. Anne ise hıçkırıklarla sarsılmaktadır.**)

İZQUIERDO (**kızgınlıktan çılgına dönmüş**) — Kaldırın şu deli kadını! Götürün onu! Çabuk olun! (**Montserrat'ya**) Artık seni yumuşatamayacak değil mi? Zaman

kaybetmek anlamsız! Bitti bu iş! (**Askerler**) Çabuk olun ve çıkın hepiniz dışarı, hepiniz, hepiniz!

ANNE (**uluyarak askerlere karşı koyar**) — Hayır! Hayır! İstemiyorum! Öldürmeyin beni! Öldürmeyin! İki yavrum var! İki küçücük yavrum! Hayır! İstemiyorum!

Peder Coronil, Anne ile birlikte çıkar. Moralès onları izler. İki askere: «Siz ikiniz, kapının arkasında bekleyin!» der.

SEKİZİNCİ SAHNE

MONTSERRAT, İZQUIERDO.

Trampetler Anne'nin kurşuna dizilişi için yeniden çalmağa başlar. Montserrat, çenesi göğsünde, masaya abanmış kalır. İzquierdo kızgınlığını geçirmek için gider gider gelir.

İZQUIERDO (**bir zaman sonra**) — Peder Coronil olmasaydı, kızı alıkoyabilirdim. Hayatta karşıma çıkan en güzel kız! O bakışlar! O endam! Ama sen de, aptalın tekinsin, sanki sen de... (**Omuzlarını silker. Bir duruş. Bu arada trampetlerin daha hızlı çaldığı işitilir.**) Gerçekten böylesine güvenin var mı Bolivar'a? Hem gerçekten, birkaç milyon yarı vahşi yerli ve bitli zenciler için özgürlüğün bu denli önemli olduğuna inanıyor musun? Özgürlükleri adına ne yaparlardı acaba? Onlardan yüz bini, Elena'nın saçının bir teline değmez! (**Kızgınlıkla**) Ama daha işimiz bitmedi seninle! (**Bir duruş, Manga'nın boşalan tüfek sesleri üzerine, omuz silker İzquierdo**) İşte ol-

du bitti! Öldürülmüş altı suçsuz insan! Böyledir bu! (**Tek kurşun sesi. Sonra kesin bir sessizlik İzquierdo, Montserrat'ya doğru gelir.**) Söyle bana... (**Montserrat, çok solgun, doğrulmak için çaba harcar.**) Bir hıristiyan için, insan hayatının kesinlikle kutsal olduğunu ve bir çok milyon insanın özgürlüğünün, hiçbir zaman, Tanrının tek yaratığının kaderiyle ölçülemeyeceğini sanırdım... (**Bir duruş**) Ama, biraz önce, sen vicdanınla uyuşabildin...

MONTSERRAT (**yılgınlığını atmak için gözle görülür bir çaba harcar**) — Bunun bana neye mal olduğu yalnız beni ilgilendirir. İnsan sevdiği bir halkın, ıstırap çeken bir halkın bağımsızlığı için hayatından fazlasını da feda edebilir...

İZQUIERDO — Örneğin, subaylık onurunu.

MONTSERRAT — Evet. Hayatından ve onurundan da fazlasını...

İZQUIERDO (**alayla**) — Altı suçsuzun hayatını ve altı suçsuzun hayatıyla ebedî kur-tu-lu-şu-nu, öbür dünyasını!

MONTSERRAT (**acılı**) — Biliyorum. Tanrıdan korkmazsın sen!

İZQUIERDO (**sakin**) — Korkmam!

MONTSERRAT (**şiddetle**) — İşte bunun için sen, gördüğüm en aşağılık, en cani varlıksın ya!

İZQUIERDO — Tanrının hiçliğe atmak için, hiçlikten çıkardığı binlerce yaratığı öldürmek, hemen hemen Tanrıya denk olmaktır. Hiç değilse, onunla rekabet etmektir. Bunun için niçin ayıplıyorsun beni? Ben, burada,

çok katolik olan ve çok alçak gönüllü, çok uysal hizmetkârı olduğum Majestelerinin çıkarlarını korumak için insanları öldürüyorum. Öte yandan, şu saatte, yeryüzünde, kazadan ya da hastalıktan aptalca ölen bir sürü suçsuz insan var. Bu seni ırgalıyor mu? Yoo? Eee, öyleyse!

MONTSERRAT — Kutsallığa saldırıyorsun sen, hiçbir şeye saygın yok!

İZQUIERDO — Yok canım! Tanrıya saygı duyuyorum! Çünkü Tanrı, Ebedî Tanrı, bana dahice gelen bir şey icad etti insan için. (**Sır verir gibi**) Zaman! (**Bir yukarı bir aşağı yürümeye koyulur. Sonra :**) Tüm bunlar, yavrucuğum, hiçbir şeyi unutturmuyor bana! Seninle şöyle gevezelik etmek için kendime birkaç dakika ayırdım ama, birazdan Moralès'i çağıracağım, yeniden altı tutsak getirmesi için!

MONTSERRAT (**birden sıçrar, sonra boğuntuyla**) — Ama niçin? Niçin? Her şeyin bittiğini biliyorsun? Benim her şeyi verdiğimi biliyorsun! Bundan sonra hiçbir şeyin bana boyun eğdirmeyeceğini biliyorsun! Bu yeni cinayetler ne işe yarayacak? Düşünsen!

İZQUIERDO (**bir gülüşle**) — Bunu asıl senin düşünmen gerek... Sen bana vicdanını ayaklar altına alabileceğini, altı insan hayatını, hem ancak Tanrıya ait olan altı insan hayatını, senin birçok milyon Venezüellalının çıkarına dediğin şey için feda ettiğini kanıtladın. Öyle değil mi?

MONTSERRAT (**sağırca**) — Evet.

İZQUIERDO — Ama aslında sen, milyonlarca yurttaşlarının bağımsızlığını doğrudan doğruya elde edeme-

yecek olan altı suçsuz insanı öldürttün. Onları bir bağımsızlık umuduna kurban ettin, basit bir olasılık adına! Bunu canavarca bulmuyor musun? Bir de tutmuş, az önce beni vahşiyane cinayetle suçluyordun! Beni! (**Güler, sonra gider gelir, durur birdenbire Montserrat'nın önünde**) Ama ben, krallık ordusunun bir subayıyım! Bu memlekette Majestelerinin otoritesini ne pahasına olursa olsun ayakta tutmak için emir almışım! Bu otoriteye karşı, düşüncede bile olsa başkaldıranlar suçludurlar. O halde, bu suçluları cezalandırırken, ben üzerime düşen görevi yerine getirmekten başka bir şey yapmıyorum... Suçlu olan ben değilim Montserrat, benim görevim. (**Güler**).

MONTSERRAT (**şiddetle**) — Peki ya ölesiye işkence ettiklerin! Ya bacaklarını testereyle kestirerek öldürdüklerin, ya bağırsaklarına erimiş kurşun akıttıkların? Bu hayvanlıklar da görevin gereği miydi?

İZQUIERDO (**alaycı**) — Gayet tabii. İki gözüm! Burada da Majestelerine hizmet ediyorum ben, çünkü bu cezalar, bu işkenceler başkalarının gözünü korkutacak ve onların uslu durmalarını sağlayacaktır.

MONTSERRAT (**isyan eder**) — Delisin sen! Böyle bir uslamlama ancak ya bir sapığın, ya da bir delinin beyininde doğabilir.

İZQUIERDO (**eğlenmektedir**) — Yok canım! Yok iki gözüm! Tersine çok yumuşak bir insanımdır ben! Hakaret etmeyi bırak şimdi bana. (**Montserrat'nın önünde dikilir**) Bu tutsakları öldürürken Krala hizmet ettiğimden eminim! Kralın davası her şeyin üstündedir. O halde benim için, şimdiye dek hiçbir vicdan rahatsızlığı olmadı, yalnız Elena hariç. Senin için aynı şey değil. Eğer milyon-

larca Venezüellalının çıkarı her şeyden önce geliyorsa, haklısın. Yurttaşlarından altısının hayatı onlar için feda edilmeliydi. Ama Bolivar hasta; bu gece bile, Puerto Cabello'dan beri yakalandığı sıtma götürebilir onu. Ama Bolivar izleniyor; bu akşam yakalanabilir. Ama Bolivar Puebla'ya yetişse ve adamlarını yeniden örgütlese bile; bizi yeneceğinden emin değildir. Yani, eğer ya Bolivar ölür, ya yakalanır ya da yenilirse, olanlar kanlı bir oyundan başka bir şey sayılmaz.

MONTSERRAT — Biliyorum bütün bunları, İzquierdo. Biraz önce uzun uzun düşündüm. Hem senin şu anda bulunduğun koşullardan çok daha başka koşullar altında. Tüm bu düşünceler hiçbir zaman anlatamayacağım bir şekilde beynimi oydu durdu zalimce. Ama Ricardo sana bağırdı: Her ne pahasına olursa olsun bu umudu kurtarmak gerek! Çünkü bu umut son umuttur. Bütün bu memleket korku ve yılgınlık içine gömülmüştür. Bizim egemenliğimizle koyu bir gece çökmüştür üzerine bu ülkenin! Bu gecede, o kadar kan ve öylesine göz yaşı aktı ki, günün doğuşunu görmenin tek umudu adına, benim yaptığım gibi, insan, yüreğini taşıyabilir, ruhunu boşabilir, vicdanını ayaklar altına alabilir.

İZQUIERDO — Biraz önceki tutsakların çoğunluğunun düşüncesi böyle değildi. Hemen hepsi de boş yere öldürüldüklerine içten inanmışlardı! Ne diyorsun sen? Göğsüne on iki kurşun yemektense, bizim egemenliğimiz altında ot gibi sefil bir hayat yaşamaya boyun bükem onursuz insanlar var. Onlar özgürlük için şan ve şerefle ölmektense çizmelerimizin altında aşağılanmış olarak yaşamayı yeğlerler.

MONTSEERRAT — Elena'yı ve Ricardo'yu düşünüyorsun!

İZQUIERDO (**kesin**) — «Tutsakların çoğu» dedim...

MONTSEERRAT — Altı tutsaktan ikisi senin hor gördüğün bu umut için ölmeyi kabul ettiler. Eğer bu oran bu ülkenin tüm halkında da geçerliyse, altı milyon insandan iki milyonu bu ölümü kabul eder demektir. Bu olağanüstü bir şey gözüküyor mu sana? Muazzam bir şey gelmiyor mu sana bu?

İZQUIERDO (**düşünüyor gibi yapar, oynamaktadır**) — İki milyon? (**Bir zaman**) Yoo.. Hiç de olağanüstü değil! Sana temin ederim ki, senin şu iki milyon Venezüelalıyı tek başıma yok ederim ben. Bu bir zaman ve sabır meselesi! Mermileri boş yere harcamamak için bana yeterince ip verilsin yeter. Bu olunca bu işin zorluğu nerde kalır anlamıyorum... Gerçekten anlamıyorum. Hem sana, şu yapılması kolay tahta barakaları haber vereyim; içinde bir seferde yüz elli kadar mahkûm kızartılabilir!

MONTSEERRAT — Hayvan!

İZQUIERDO — Niçin ama? İspanya'da kilise, ayrı dinden olanların kökünü kazımak istediği zaman, ne kadar gerekli gördüyse o kadar başka dinli insanı öldürttü... Ve biliyorsun, başardı da.

MONTSEERRAT — Kilise başka dinden olanları öldürdü, başka dinleri değil.

İZQUIERDO — Kelime oyunu yapıyorsun. Eğer isyanı bastırmayı şahsen üzerime almış olsaydım, yöntemli çalışırdım. Tek madde: «Her erkek Venezüellalı, on iki

yaşından elli yaşına kadar, asılacaktır.» Sonra da bu tamimi ke-sin-lik-le uygularsın olur biter. Ama biliyorsun ki, Ekselansları çok hoşgörür...

MONTSEERRAT (**kızgın**) — Bu denli cani olabilmek için bu kadar kini nereden biriktirdin acaba?

İZQUIERDO — Şımartacaksın beni. (**Düşünür**) Sana Sierra - Copavaniz'deki küçük serüvenimi anlatmıştım. Hani isyancıların beni yakalayıp boynuma dek toprağa gömdükleri, sonra da öylece bırakıp gittikleri olay. Hepsi gülüyorlardı... Hepsi beni bırakıp gitmişlerdi, yapayalnızdım, ama hâlâ gülüşlerini duyuyordum! (**Birdenbire zoraki bir kahkaha atar, sonra, geçişsiz, aniden ciddileşir**) Yüksek bir sahraydı, çıplak, tek bir ağaç bile yok, tek bir taş yok, hiçbir şey... Kendimi tekrar orada gördüğüm gecelerim vardır, bu gözlerimle. Bazan bu başı, benim başımı, ıssız sahranın ortasına konulmuş bir taş gibi gene görürüm. Ve boş göğü dolduran o gülüşleri duyarım. Böylece dört gün geçmişti... Bir gözünün önüne getirmeye çalış hele: Görüyordum, işitiyordum, toprağın sardığı tüm bedenim orada duruyordu. Dört gün ve dört gece işte böyle, Montseerrat... (**bir zaman**) Şimdi avludan geçerken, kurşuna dizilecek isyancı sıralarının önünden geçerken, onların suskunluğu içimde bir suskunluk yaratıyor.. Ve o zaman işte, o gülüşleri duymuyorum... Nasıl açıklamalı bilmiyorum? O zaman bana öyle geliyor ki uyuyabilirim ve ben... Evet... Barış. (**Düşünür ve birden, çok acele, alışılmış gülüşüyle**) Gayet tabii, çünkü bu akşam öleceğinden eminim ve işte bunun içinde sana itiraflarda bulunuyorum. (**Kapıya doğru döner ve askerlere bağırır**) Söyleyin Moralès'e gelsin!

MONTSEERRAT (**telaşlanır**) — İzquierdo!

İZQUIERDO — Hayır. Bu kez onlara ancak yarım saat verebilirim! Sadece yarım saatçık! Zaman sıkışıyor! Ama aralarında gene bir anne olmasını dilerim... Yavru-cakları olan bir anne!

MONTSEERRAT — Yapamazsın bunu! Dayanamam buna! Dayanamayacağım!

İZQUIERDO (**ona yaklaşır ve sertçe**) — Ve bu yeni tutsaklar da sana itiraf ettiremezlerse eğer, hepsini senin gözünün önünde kurşuna dizdireceğim. Sonra bir altı kişi daha. Daha sonra bir altı daha! Bir altı daha! Gene, bir daha! Taa sen çılgınlığını anlayınca dek!

MONTSEERRAT (**soluk soluğa**) — Yapamam, yapamam, yapamayacağım...

Makina gibi, yüzündeki ve boynundaki terti siler boyuna. İzquierdo ona bakar dik dik. Hemen yakınındadır ona dokunacak kadar. Bir duruştan sonra, sakın bir sesle.

İZQUIERDO — Silâhlı mı?

MONTSEERRAT (**ezilmiş**) — Evet.

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Yalnız mı?

MONTSEERRAT (**kendi kendisiyle mücadele eder**) — Yanında üç yerli var.

İZQUIERDO — Tüfekleri var mı?

MONTSEERRAT — Evet.

Sessizlik.

İZQUIERDO (**kafasını sallar, sonra**) — Söyle bana... İssiz bir evden söz etmiştin...

MONTSEERRAT (**tereddüt eder**) — Evet.

İZQUIERDO — Ağaçlar var mı?.. Çalılık mı? Haa? Yahut çıplak bir arazi mi?

MONTSEERRAT (**istemeye istemeye**) — ... çıplak bir arazi...

İZQUIERDO — Çıplak bir arazi, güzel... Ve bu, bir yoldan beş yüz metre içerde bulunuyor. Hangi yol? Her halde, Tolulac yoludur ha?

Montserrat, yavaşca başını kaldırır ve hiçbir şey demeden İzquierdo'ya bakar.

İZQUIERDO — Haydi söyle, hangi yol? Niçin susuyorsun şimdi? Çok söyledin ama yeterince değil! Haa? Hangi yol?

Montserrat, yenik tavrını takır yeniden.

İZQUIERDO (**daha acele**) — Moralès'i duyuyorum. Geliyor. Çabuk ol yoksa çok geç olacak. Buraya getirilecek kişiler, sağ çıkamazlar buradan...

Montserrat ona yeniden kımltırsız bakar. Sessizlik. Montserrat'nın kendini toparladığı ve konuşmayacağı anlaşılmalıdır. Montserrat kafasıyla, ısrarla, «hayır» yapmaktadır.

DOKUZUNCU SAHNE

MONTERRAT, İZQUIERDO, MORALÈS, ASKERLER.

MORALÈS (**girer, çok heyecanlıdır, bağırır**) — Haberi biliyor musun? Bolivar Santa - Monica'yı geçti.

İZQUIERDO (**onun üzerine yürür ve omuzlarından yakalar**) — Ne diyorsun?

MORALÈS — Öğleyin, Riero ve süvarileri, bir şans eseri, şu hayvan oğlu hayvanın Bolivar'ı sakladığı çiftliği bulmuşlar. Ama Bolivar bir saat önce kaçmış. Riero, arkasına düşmüş ve ona Santa - Monica yolunda yetişmiş.

İZQUIERDO (**kızgınlıkla onu sarsar**) — Eeee?

MORALÈS (**Montserrat'ının üzerine atılmak istemişcesine çırpınır**) — Tüm bunlar şu hainin yüzünden! Riero öldü! İki süvarisi öldü! Hep şu köpek leşinin yüzünden!

İZQUIERDO (**onu tutar**) — Rahat dur! Konuş! Konuşsana!

MORALÈS (**soluk soluğa**) — Bolivar'ın yirmi kişilik silâhlı bir muhafız kıtası varmış. Pueblalı kılavuz çobanlar. Oraya yeni bir haberci göndermiş bu çakal! Riero saldırmış onlara. Ama yediye karşı yirmi kişi! Üç ölü verdik! Arta kalanlar burada! Bunu ona pahalya ödeteceklerdir! (**Gene Montserrat'ya saldırmak için kurtulmayı dener.**) Piç köpek! Eğer bu sabah! (**Susar. Bir kargaşa işitilir ve uzaktan trampet sesleri. Moralès, aniden dikkat kesilir**) Alanı geçiyorlar!

Üçü de kımtısız kalırlar. Gözler kapıya dikilmiştir. Kargaşa sesleri gittikçe yaklaşır.

İZQUIERDO (**Montserrat'ya, ona dönmeden ve alçak bir sesle**) — Tebrikler... Sevincini yaşamaya bak hemen... öyle uzun süre sevinemeyeceksin...

MONTERRAT (**cevap verir, gözlerini ayırmaz kapıdan. İleriye doğru kaykılmıştır. Boğuk bir sesle, çabuk çabuk konuşur**) — Olacaklardan daha az korkuyorum... Biraz önce çektiklerimi yeniden çekmektense!

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Bilmediğin bir şeyden söz ediyorsun. Kasap çengellerine koltuk altlarından bütün gece asılarak ulumaya bırakılmış insanlar vardır.

MONTERRAT (**aynı oyun**) — Ne olursa olsun, Tanrı yardım edecektir bana.

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Sierra - Chavaniz sahrasında terkedildiğim zaman, içimde, boş yere, bir işaret, bir varlık bekledim, yalnız olmadığımızı, kendi bedenimize bağımlı olmadığımızı bana açıklayacak bir şey...

MONTERRAT (**aynı oyun**) — Tanrı yardım eder bana...

İZQUIERDO (**aynı oyun**) — Benim gibi sen de yalnız kalacaksın. Az önceki altı tutsağın her biri gibi yalnız! Şu saatte yeryüzünde can çekişen her insan gibi yalnız!

Kargaşa sesleri iyice yaklaşmıştır. Bu kez trampetlerin çılginca çalışları da eşlik etmektedir kargaşa seslerine.

MONTSERRAT (**çoşarak**) — Boş yere umutsuzluğa düşürmeye çalışıyorsun beni. Daha şimdiden, Bolivar'ın girişine sevinçlerini haykıran Pueblalı partizanların haykırıışlarını duyuyorum. Alkışlıyorlar onu. Bayraklar ve çiçekler görüyorum pencerelerde! Umut yüceliyor! Bütün erkekler silâhlarını sallıyorlar! Sevinç çığlıklarını duyuyorum! Bütün çanlar çalıyor! Tüm kadınlar haykırıyor sevinçlerini!

İZQUIERDO (**kapı küt diye açılırken**) — Her şey bitti Montserrat!

MONTSERRAT (**bir çığlıkla**) — Hayır! Her şey başlıyor!

Silâhlı insanlar bastırılmışlardır. Kızgınlıktan köpürmektedirler. Antonanzas, Zuazola, Riero'nun müfrezesinden dört süvari vardır. Her birinin elinde bir kılıç ya da bir tabanca vardır. Onların arkasından Peder Coronil sızar içeriye.

ONUNCU SAHNE

MONTSERRAT, MORALÈS, İZQUIERDO
PEDER CORONİL, ANTONANZAS, ZUAZOLA, ASKERLER

ANTONANZAS (**bağırarak Montserrat'ın üzerine atılır**) — İşte! İşte Bolivar'ın kaçışını kolaylaştıran hain! (**Rütbelerini söker Montserrat'nın**) Leş herif seni! Bu üniformaya lâyük değilsin sen! Üniformamızı kirletiyorsun!

ZUAZOLA (**aynı oyun**) — Riero bu orospu çocuğunun yüzünden öldü! Bakın şu döneğin yüzüne! İyi bakın!

ASKERLER — Ölüm! Ölüm! Öldürelim!

ANTONANZAS (**Montserrat'ya vurur**) — Yürü lân! Çakal! Ödeyeceksin!

ZUAZOLA (**o da Montserrat'ı sürükler**) — İhanet etmeseydin bu sabah yakalayacaktık onu! Üç gün işkence etseler azdır sana!

ASKERLER — Gebertelim!

Hepsi hayvanca sürüklerler onu, dışarda sarayın merdivenlerinde öldürmek için. Sövgüler ve trampet sesleri arasında silâh sesleri duyulur.

ONBİRİNCİ SAHNE

İZQUIERDO, PEDER CORONİL

PEDER CORONİL (**geri gelen sessizlikte**) — Son olarak ne söylüyordu sana? Pişmanlık gösterdi mi bari?

İZQUIERDO (**ona sabit bakar, sonra garip bir gülüşle**) — Hayır. Sadece başkalarının sevincinden söz ediyordu.

SON